

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕНО ЧЕТИВО

Урежда Проф. Д-ръ К. Гължовъ

РАВИНДРАНАТЪ ТАГОРЪ

НОЩЬ на СЪЖДНОВЕНИЕТО

РАЗКАЗИ

Преводъ на КИРИЛЪ КВРАБАШЕВЪ

Предговоръ отъ Д-ръ АС. ЗЛАТАРОВЪ :

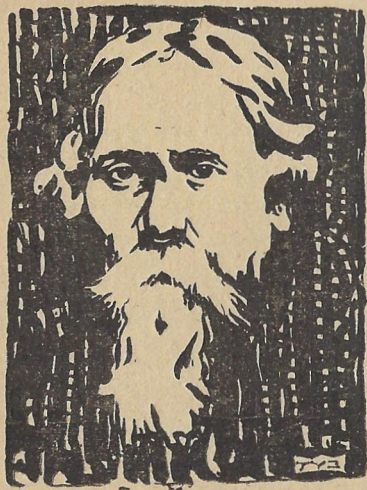
ИДЕИ и ЛИЧНОСТЪ

№ 2

КНИГОИЗДАТЕЛСТВО „АКАЦИЯ“ — СОФИЯ

1927

РАБИНДРАНАТЪ ТАГОРЪ

ИДЕИ И ЛИЧНОСТЪ

Обаянието, което Рабиндранатъ Тагоръ извика въ всички срѣди и възрасти, това спонтанно раздвижване, което той донесе въ дѣлничния животъ на София, говори за властното влияние, което може да има една личностъ.

Какво учи побѣлѣлия бенгалски поетъ, и мъдрецъ? — Прости истини, които всѣки е чулъ, чель: любовта между хората е залогъ за щастието; простотата е ключа, който разкрива възможноститѣ за единение на душата съ свѣта; истинитѣ на сърцето сж, които ни разкриватъ тайната на душитѣ и вселенната; сложната култура на градоветѣ задушва копнежа по Бога и прави човѣка робъ на користи и зло: трѣбва да се отдаваме на размисль и съзерцание срѣди природата, за да

досѣтимъ дълбокото и бѣзсмъртното начало въ себе си.

А поезията му? — Чисти, наивни пѣсни за обичъ, единение, човѣчностъ. Прости пѣсни, които направо бликатъ отъ сърдцето, безхитростни и усмихнати. И завладяватъ. Каратъ те да надникнешъ въ тайницата на душата си и загледашъ скѣпи образи стаени въ нея.

Нищо сложно, никакъвъ фокусъ нѣма въ мъдростъта и поезията на Рабиндранатъ Тагоръ. Защо така тѣ увлѣкоха старата, изтънчена, сложна въ усѣщания Европа? Нели и други пѣть, и у други слова и писания сме срещали сѣщитѣ мисли? — Защото тия мисли се изнасятъ отъ една голѣма личностъ.

Идеитѣ, думитѣ нѣматъ сѣща цена; казани и изнесени отъ различни хора; личностъта имъ дава окраска и ги прави или идеи-сила, или прости звукове, които незабелязано отминаватъ.

Проблемата за личностъта си остава централна проблема за развоя и възхода

на човѣчеството. И всѣка епоха си ражда своитѣ голѣми личности, които изнасятъ лѣпежа и тъмното, неосъзнато бушуване въ душитѣ на многото, за да ги направятъ призивъ следъ който върви човѣчеството.

*

Рабиндранатъ Тагоръ е преди всичко една голѣма личностъ. Синъ на тристамилионенъ народъ, той се издига като избраникъ у когото размисль за доброто се съчетава съ волята за добротворството. Оттука неговото апостолство, неговото влияние върху тълпитѣ, неговата цена на единъ отъ малкото съ които нашиятъ свѣтъ може да се гордее. Има по-голѣми и углѣбени философи отъ него, по-голѣми поети и белетристи, но колцина отъ тѣхъ могатъ да извикатъ това раздвижване между хората, което той извиква? Защото не стига само прозвището философъ, ученъ, поетъ: трѣбва да си мѣдрецъ, за да се наложишъ на многото и името ти да стане обаяние и сила, която завладѣа.

Бѣхъ отъ тия, които посрѣщнаха въ Цариградъ знаменития индусъ и неговитѣ приятели. Видѣхъ го отъ близо, обляха ме кротката му усмивка и неговия пронизателенъ погледъ спрѣ въ очитѣ ми. Лицето му като това на Саваотъ отъ икона. Нѣщо успокоено и силно, човѣчно и неотвратимо се носи въ жеста му, въ очитѣ му. И тая сива, отъ грубъ коприненъ платъ тога, съ която е облеченъ, придава още повече характеръ на фигурата му. Приятелитѣ му индуси, които пжтуватъ съ него, когато говорятъ за него, го именуватъ Поетътъ, а при обръщение къмъ него: Гуру (учителъ). Поетъ за тѣхъ е върховното домогване до което може да стигне човѣкъ: поетътъ въплощава въ себе си и прозрението, и чувството, и думитѣ подходящи за тѣхъ, за да изрази говора на душата. Поезията е мостъ къмъ душата на Вселенната, къмъ Бога: тя е непосредния говоръ на безсмъртното въ човѣка. Поетътъ е Божи

пратеникъ, Така ценятъ индуситъ свой поетъ.

И тоя поетъ, който обиколи Европа, за да хвърли мостъ между душата на Запада и душата на Изтокъ, пътуваше за София. Азъ го гледахъ и благоговѣхъ предъ подвига му. Той носи съ себе призива за обичъ, единение, човѣщина между хората. За Европа — непосредно следъ войната — той бѣ казалъ, че тя прилича на »голъма лудница, дето изумѣли танцувать върху гробоветъ на своитъ синове...« А сега, запитанъ, той ни каза, че вижда какъ се надига и въ Европа вълна за нова цивилизация, която иде да замѣсти варварството на нашитъ дни.

И когато на гарата на София видѣхъ многохилядния свѣтъ, дошелъ да посрещне Поета, сърдцето ми заби отъ радостъ: не е ли това вълна отъ ония, които ще донесатъ обновата, за да изгрѣе човѣщината между човѣцитъ!

Поетътъ има право: утрешнитъ дни принадлежатъ на тия, които отхранватъ

въ сърдцата си повече обичъ и повече
добротворство. Поетитѣ сж ясновидци:
Тагоръ вижда задъ мрака на днешното,
зато е усмихнатъ и затоа очитѣ му
сж открити и свѣтли.

София, 17. XI. 1926 г.

Д-ръ Ас. Златаровъ

НОЩЬ НА СБЖДНОВЕНИЕТО

Азъ ходѣхъ съ Сурабала на училище при сжщата стара госпожица, и ние играехме заедно на мжжъ и жена. Когато я посещавахъ у тѣхъ, майка ѝ обичаше да ме гали, често ни поставяше единъ до другъ и си казваше: „каква двойка!“

Тогава бѣхъ още дете, ала се досѣцахъ, какво мислѣше тя. Въ менъ се загнузди представата, че имамъ особени права върху Сурабала. И ето, гордото чувство, че имамъ права на собственикъ надъ нея ме подбуждаше да я наказвамъ и измжчвамъ понѣкога; а и тя отъ своя страна се измжчваше драговолно за менъ и понасяше мълчаливо всички наказания. Цѣлото село възхваляваше нейната красота, но тя не бѣ нѣщо особено въ очитѣ на единъ младъ варваринъ като менъ; — азъ знаехъ само, че Сурабала е родена, за да носи моето иго и че повече нѣма защо да ме занимава.

Баща ми бѣ управителъ на Чаударови, богати чифликчи. Неговитѣ намѣрения бѣха, следъ като се сдобия съ хубавъ почеркъ, да постъпя на работа въ чифлика и после да за-

ема мѣсто като наемателъ. Но азъ се противопоставяхъ вътрешно на тѣзи намѣрения. Нил ратанъ, единъ младежъ отъ нашето село, бѣ избѣгаль отъ баща си въ Калкута, научилъ английски езикъ тамъ и следъ това станаль назиръ*) въ една областъ. Това бѣ и моя идеалъ: тайно въ себе си азъ бѣхъ решилъ да стана най-малко върховенъ сждебенъ секретаръ, ако не мога да стигна до назирство.

Гледахъ, че баща ми се отнасяше къмъ сждебнитѣ чиновници винаги съ най-голѣмо уважение. Знаяхъ още отъ детинство, че човѣкъ, ако иска да разчита на доброто имъ разположение, трѣбва да имъ подари риба, зеленчукъ или даже пари. Затова бѣхъ отдѣлилъ въ сърдцето си такова високо почетно мѣсто за всички тия сждебни чиновници. Това сж Божествата, които се почитатъ въ нашата мила Бенгалия — едно съвременно миниатюрно издание на 330 милиона Божества отъ индийския пантеонъ. Щомъ се касае за материаленъ успѣхъ, хората иматъ повече надежда въ тѣхъ, отколкото въ добрия древенъ Богъ Ганешъ, покровителятъ на успѣха, и затова днесъ те жертватъ всичко, което по-рано бѣ неговъ дѣлъ, на чиновницитѣ.

Въодушевенъ отъ примѣра на Нилратанъ,

---

*) Върховенъ туземенъ чиновникъ.

азъ използвахъ единъ благоприятенъ случай и избѣгахъ въ Калкута. Тамъ отначало се установихъ въ дома на единъ съселянинъ, а следъ това получихъ отъ баща си и малко пари, за образованието ми. Тѣй азъ можахъ редовно да взимамъ уроци.

Покрай това заинтересувахъ се за политическитѣ и социални течения. Изведнажъ ми стане ясно, че непременно трѣбва да жертвувамъ своя животъ за отечеството. Ала не знаяхъ какъ, и никой не искаше да ми посочи пътя.

Но това не сломи възторга ми. Ние, селската младежъ, не бѣхме се научили още да се подиграваме съ всичко, както преситената младежъ отъ Калкута и затова вѣрата ни бѣ силна. „Водителитѣ“ на нашето движение държахъ речи и всрѣдъ пламтящата пладня ние ходѣхме съ празни стомаси отъ врата на врата да събираме подписи, или стояхме по жглитѣ и раздавахме покани, или нареждахме столове и скамейки въ салона за сказки и ако нѣкой направѣше най-малката отрицателна бележка по отношение на водителя, то ние бѣхме готови да се сбиемъ съ него. Градската младежъ се смѣеше надъ „глупавитѣ селски хлапета.“

Бѣхъ дошелъ въ Калкута, за да стана назиръ или сѣдебенъ секретаръ, а сега почувствахъ, че вървя по стѣпкитѣ на единъ Мацини или Гарибалди.

По това време бащата на Сурабала и моя баща се съгласили да ни оженятъ. Азъ бѣхъ на петнадесетъ години, когато се отпавихъ за Калкута; Сурабала бѣ тогава на осемъ. Сега бѣхъ на осемнадесетъ и, споредъ мнението на баща ми тъкмо на възрастъ за женене. Ала тайно въ себе азъ се бѣхъ заклелъ, никога да не се женя, а да умра за отечеството и затова казахъ на баща си, че не желая никакви женитби, докато не свърша учението.

Следъ два или три месеца се научихъ, че Сурабала е била омъжена за единъ прокуроръ, нѣкой си Рамъ Лочанъ. По това време азъ бѣхъ силно занятъ съ събиране подписи и помощи за обновата на Индия и затова горното известие едва ме засегна.

Тъкмо се бѣхъ записалъ да държа единъ изпитъ и баща ми внезапно почина. Азъ не бѣхъ самъ, а трѣбваше да издържамъ майка и две сестри. Затова стана нужда да напусна университета и да се заловя за работа. Следъ доста лутания, най-сетне, успѣхъ да се настаня като втори преподавателъ на едно училище въ областта Ноакали.

Мислѣхъ, че моето предназначение е да бжда точно тукъ. Чрезъ личното си прѣко влияние, азъ искахъ да направя всѣки единъ отъ ученицитѣ си водителъ на бждаща Индия.

Почнахъ да работя и скоро забелязахъ, че

предстоящия изпитъ е много по-важна работа отъ бъдащето на Индия. Директорътъ се ядосваше, когато приказвахъ за други нѣща, а не за граматика и алгебра. И въ нѣколко мѣсеца възторга ми се сломи.

Не съмъ гений. Въ тишината на своя домъ, азъ взимамъ наистина смѣли решения, но щомъ пристѣпя къмъ работа, трѣбва да преклоня вратъ подъ ярема на ралото, да търпя камшика на своя господарь, да поря търпеливо и съ преклонена глава земята и да бъда доволенъ, ако имамъ вечерята нѣщо да дѣвча. Такова едно сжщество не е създадено за бунтъ.

Поради опасността отъ пожарь, единъ отъ преподавателитѣ трѣбваше да живѣе въ училището. Тѣй като бѣхъ нежененъ, тази длъжностъ се възложи на менъ. Азъ живѣяхъ въ плѣвника до самата училищна сграда.

Училището се намираше вѣнъ отъ градеца, до едно голѣмо езеро. Около него имаше арекхови и кокосови палми и мадарски цвѣтя, а до самото училищно здание растѣха два голѣми стари бреста, които хвърлѣха обилна сѣнка наоколо.

Забравихъ да спомена за нѣщо, което ми се струваше маловажно до тукъ. Тамошниятъ прокуроръ Рамъ Лочанъ Рай живѣеше въ околността на нашето училище. Знаяхъ сжщо, че неговата жена, моята нѣкогашна другарка въ

игритѣ, Сурабала, живѣеше тамъ заедно съ него.

Запознахъ се съ господинъ Рамъ Лочанъ. Не мога да кажа, дали му бѣ извѣстно, че познавахъ Сурабала отъ нейното детство. Не намѣрихъ за умѣстно да му съобща това при нашитѣ първи срещи. Да, тогава азъ едва си спомнѣхъ, че Сурабала нѣкога е била свързана съ моя животъ.

Презъ единъ свободенъ день, азъ посѣтихъ господинъ Рамъ Лочанъ. Не помня за какво приказвахме, но струва ми се върху нещастното положение на днешна Индия. Не че това го интересуваше Богъ знай колко, но човѣкъ можеше да се разпростре нашироко нѣколко часа на тази тема и спокойно да си пуши лулата.

Докато беседвахме така, чухъ леки стѣпки въ съседната стая, шумолението на дреха и съвсемъ тихо звънтене на гривни, и, азъ бѣхъ сигуренъ, че две любопитни очи ме наблюдаватъ отъ нѣкой прозорець.

Въ въображението ми внезапно заблестѣха две тъмни очи, които излъчваха довѣрие, невинность и моминска любовъ, — черни зеници, дълги, тъмни клепки — погледътъ бѣ отправенъ спокойно върху менъ. Сърдцето ми бѣ обхванато сѣкашъ отъ желѣзни клещи и, разядено отъ внезапна болка, се сви.

Върнахъ се въ кѣщи, ала мжката не пре-

ставаше да ме гложди. Четѣхъ ли, пишехъ ли или вършехъ нѣщо друго, азъ не можехъ да се отърва отъ този товаръ върху сърдцето си; той лежеше като нѣкаква планина връзъ менъ и ми смазваше гърдитѣ.

Привечеръ се поуспокоихъ малко и се опитахъ да поразмисля. „Какво ми липсва собствено?“ Нѣкой питаше въ менъ: „Кжде е твоята Сурабала сега?“ Азъ отвърнахъ: „Самъ я освободихъ. Не можеше да очаквамъ, че тя вѣчно ще ме чака“.

Но гласътъ въ менъ продължаваше: „Тогавга би могълъ да я имашъ, само ако поискаше. Днесъ ти можешъ да правишъ каквото щешъ, но нѣмашъ правото дори да я погледнешъ. Сурабала може да ти е била близка на младини; ти можешъ да слушашъ звъntenето на гривнитѣ ѝ, да вдишвашъ аромата на нейнитѣ коси останалъ въ въздуха, — но все пакъ една преграда ще стои винаги между васъ“.

Азъ отговорихъ: „Е добре, нека бжде тъй. Какво представлява Сурабала за менъ?“

Сърдцето ми продължи: „Днесъ Сурабала е нищо за тебъ. Но какво би могла да ти бжде тя?“

Ахъ, това е вѣрно. Какво би могла да ми бжде тя! Най-любимото отъ всички сжщества, което би ми било по-близко отъ цѣлия свѣтъ, което би дѣлило съ мене радости и скърби, — това би могла да ми бжде тя. А сега, тя

ми е тъй далечна, тъй чужда, че да я гледамъ ми е забранено, да говоря съ нея — неприето, да мисля за нея — грѣхъ! — а този Рамъ Лочанъ се явява изведнажъ отъ нѣкжде, изговаря нѣколко на изусть научени религиозни формули и съ единъ замахъ отнѣса Сурабала като свое единствено и неоспоримо притежание.

Не искамъ да проповѣдвамъ нѣкакви нови нравствени закони, или да събарямъ обществения редъ; нѣмамъ намѣрение сжщо да разкъсамъ семейни връзки. Искамъ само да изразя точно това, което ставаше въ менъ, колкото и неразумно да бѣ то. Азъ неможехъ по никаквъ начинъ да се освободя отъ чувството, че Сурабала, която живѣеше въ дома на Рамъ Лочанъ, подъ негова закрила, принадлежи повече нему, а не на менъ. Тази представа бѣ — признавамъ — неразумна и непочтенна, ала неестествена тя не бѣ.

Отъ сега нататъкъ не можехъ да съсрѣдо-точа мислитѣ си върху нѣкоя работа. Когато ученицитѣ ми къмъ обѣдъ шушнѣха въ класа и вѣнъ се разтиляше жегата на пладнѣята, когато лекия вѣтрецъ донасяше въ стаята сладкия ароматъ на разцѣфналитѣ дървета, тогава азъ желаяхъ — незнамъ, какво желаяхъ, но въ всѣки случай, не желаяхъ да прекарамъ цѣлия си животъ въ поправяне граматическитѣ упражнения на онѣзи бждащи надежди на Индия.

Щомъ свършеше училището, не можехъ да се свъртя въ самотната си кжща; и, въпрѣки това, всѣкакви посещения ме отекчаваха. Когато седѣхъ до езерцето въ дрезгавината и слушахъ, какъ вѣтрецѣтъ тъжно подухваше листята на арекховитѣ и кокосови палми, тогава мислѣхъ, че човѣшкото общество е една единствена мрежа отъ грѣшки; никой нѣма достатъчно разумъ, да направи необходимото въ нужния моментъ, а когато благоприятнитѣ обстоятелства минатъ, тогава си разкъсваме сърдцето съ напразенъ копнежъ.

Можехъ да се оженя за Сурабала и да бжда щастливъ презъ цѣлия си животъ. Но азъ искахъ непременно да стана единъ Гарибалди, — и станахъ най-сетне втори преподавателъ въ едно селско училище! А прокурорътъ Рамъ Лочанъ Рай, който не е ималъ никакви претенции да стане съпругъ на Сурабала, на когото преди свадбата Сурабала е била толкова безразлична, както стотици други непознати момичета, се оженва спокойно за нея и сега, като прокуроръ, печели купъ пари; когато не му се хареса яденето, кара се на Сурабала, а въ добро настроение ли е, подарява ѝ нѣщо! Той е нахраненъ, добре облѣченъ и лишенъ отъ всѣкакви грижи; той не изпълва нощитѣ си съ това, да седи до езерото и, въздишайки, да съзерцава звездитѣ.

Веднажъ Рамъ Лочанъ бѣ повиканъ за нѣколко дни по едно важно дѣло въ града. Сурабала бѣ тѣй самотна въ своята кжща, както азъ въ училището.

Спомнямъ си, бѣ понеделникъ. Небето още отъ сутринята бѣ покрито съ облаци. Къмъ десетъ часа започна да вали ситенъ дъждъ. При това заплашително време, директорътъ намѣри за добре занятията да се привършатъ порано. Цѣлиятъ день тъмни облаци тичаха по небето, сѣкашъ се приготовляваха за нѣкаква грандиозна драма. На следуюция день, къмъ обѣдъ, се дигна буря, и дъждъ почна да вали като изъ ведро. Съ настѣпването на нощта, силата на бурята и дъжда нарастна. Отначало бурята идеше отъ изтокъ, но после се обърна къмъ югъ и югозападъ.

Напраздно би се опиталъ човѣкъ да спи въ такава една нощъ. Мислѣхъ затова, че Сурабала е сама всрѣдъ тази бурна нощъ въ кжщата си. Нашето училище бѣ много по-здрава постройка, отколкото тѣхната лѣтна вила. Все се канѣхъ да я извикамъ въ училището, съ намѣрението дори самъ да прекарамъ цѣлата нощъ вѣнъ до езерото. Но всё не се решавахъ.

Къмъ единъ и половина часа следъ полунощъ чухъ шума на вълнитѣ — езерото прииждаше къмъ насъ! Азъ и търчахъ изъ

стоята си по посока на Сурабалината кѣща. По пѣтя имаше насипъ, нѣкакъвъ бентъ и когато се приближихъ къмъ него, водата ми стигаше до колѣнетѣ. Въ момента, когато бѣхъ на него, придойде втората вълна и се разби о стената. Най-високата частъ на преградата бѣ около шестъ метра надъ равнището.

Когато бѣхъ горе, забелязахъ, че едновременно съ менъ, само че отъ срещната страна, идваше нѣкой другъ. Всѣки нервъ въ менъ предчувствуваше, кой бѣ това и цѣлата ми душа се разтрепери отъ това съзнание. Не се съмнѣвахъ, че и тя ме е познала.

Ние двамата стоехме на единъ островъ; всичко наоколо ни бѣ покрито съ вода.

То бѣ времето на потопа; звездитѣ на небето бѣха изгаснали и всички свѣтлини по земята изчезнали. Ако тогава бѣхме проговорили по между си, то не би било грѣхъ. Но никой отъ насъ не можеше да намѣри думица, никой не попита другия, какъ е. Ние стоехме тѣй и впивахме очи въ тъмнината. Подъ нашитѣ нозе бушуваха чернитѣ, диви, виещи води на смъртта.

Днесъ Сурабала е напуснала цѣлия свѣтъ и е дошла при менъ. Днесъ тя нѣма никого освенъ мене. Въ далечнитѣ си младини тази Сурабала бѣ отъ единъ другъ свѣтъ, отъ нѣ-

какво тъмно, безвременно царство на тайната бѣ дошла тя и бѣ стояла до менъ въ ялната свѣтлина на тази земя, населена съ хора, и днесъ, следъ много време, тя е напуснала онази земя, която е изпълнена съ свѣтлина и животъ, за да бжде до менъ въ тази страшна, безутешна тъма, въ тази смъртоносна борба на природата. Рѣката на живота бѣ донесла нѣкога до нозетѣ ми тази нѣжна пѣпка, а водитѣ на смъртъта взеха и ми поднесоха това цвѣте, развито въ пълното си величие, на менъ и на никой другъ! Още една вълна и ние ще бждемъ пометени отъ рѣба на земята, на който сега седимъ раздѣлени, за да станемъ едно въ смъртъта.

Нека нивга не дойде тази вълна! Нека Сурабала живѣе дълго и щастливо въ своя домъ, заобиколена отъ своя съпругъ, своитѣ деца и роднини! Бъ тази единствена нощъ, когато се дѣхъ предъ бездната на смъртъта, азъ вкусихъ вѣчно блаженство.

Нощъта мина, бурята притихна, водитѣ се прибраха; безъ да каже дума, Сурабала се върна въ къщи, и азъ се отпавихъ мълкомъ къмъ своята стая.

Азъ седѣхъ дълго и мислѣхъ: Вѣрно е, на зиръ не станахъ, нито върховенъ сѣдебенъ секретаръ, нито Гарибалди; азъ съмъ само втори преподавателъ въ едно бедно селско училище.

Но тази единствена, кжса ноць отрази своя
блѣсъкъ възъ цѣлия пжть на моя животъ.

Отъ всички дни и ноци, които ми сж пред-
опредѣлени, онази единствена ноць бѣ вър-
ховното сбждновение на моето битие.

РЪЧНАТА СТЬЛБА

Ако искашъ да чуешъ за минали времена, седни тукъ на моята стълба и се вслушай въ шума на вълнитѣ.

Бѣ началото на септемврий. Рѣката бѣ придошла и само четири отъ моитѣ стѣпала не бѣха залѣни. Нейнитѣ вълни заливаха по-низко лежащитѣ части на брѣга, изпълнени съ разтението Качу, подъ клонитѣ на манговитѣ дървета. На единъ завой на рѣката стѣрчаха три стари каменни развалини изъ водата. Рибарскитѣ лодки, които бѣха завързани на брѣга за дѣнеритѣ на акациитѣ, се люлѣеха отъ зори върху развълнуванитѣ води. Дългитѣ тревни изъ пѣсъка току що бѣха докоснати отъ лъчитѣ на изгрѣващето слънце; тѣ не бѣха се разцвѣтели напълно. Малкитѣ лодки разпърваха своитѣ мѣнички платна надъ огрѣната отъ слънцето рѣка. Браминскитѣ свещеници дойде съ своитѣ свети сѣдове, за да се окжпе. Женитѣ идваха по две, по три, за да взематъ вода. Азъ знаехъ, че по това време при стълбата за кжпане ще дойде и Кузумъ.

Ала тази утринъ не я видѣхъ. Бубанъ и

Сварно дойдоха и се заплакаха за нея. Тя казаха, че тяхната приятелка била отведена въ дома на своя съпругъ, на едно мѣсто далечъ отъ рѣката, съ чужди хора и чужди къщи и чужди улици.

Съ течение на времето нейния образъ почти съвсемъ се заличи въ менъ. Мина година. Женитѣ говорѣха рѣдко на рѣчнитѣ стѣпала за Кузумъ. Ала една утринъ азъ се стреснахъ отъ познатото докосване на нейнитѣ нозе. Ахъ, да, това бѣха нейнитѣ нозе, но тѣ бѣха безъ сандали и бѣха изгубили нѣкогашната си музика.

Кузумъ бѣ станала вдовица. Хората казаха, че нейния съпругъ работѣлъ въ единъ далеченъ градъ и само нѣколко пѣти я видѣлъ. Едно писмо ѝ донесло съобщението за неговата смъртъ. Тѣй бѣ останала тя на осемъ години вдовица, бѣ премахнала червения белегъ*) отъ челото си, свалила бѣ своитѣ украшения и отново бѣ се завърнала въ стария си домъ на Гангъ. Ала тукъ тя намѣри много малко отъ предишнитѣ си другарки. Бубанъ, Сварно и Амала бѣха се омжжили и заминали; само Саратъ бѣ още тукъ, но и за нея се говорѣше, че ще се вѣнчае къмъ декемврий.

Както Гангъ пораства презъ дъждовнитѣ дни до цѣлото си блестящо величие, тѣй и

---

*) Омжженитѣ жени носятъ този белегъ. Б. Пр.

Кузумъ отъ день на день се разцѣфваше къмъ пълната си моминска хубость. Ала нейнитѣ тъмни дрехи, сериозното ѝ лице и тихото държане хвърляха нѣкакво було върху нейната младость и я скриваха отъ очитѣ на хората като задъ мъгла. Десетъ години минаха, и никой не изглеждаше да забелязва, че между това Кузумъ бѣ станала жена.

Преди много години, презъ една септемврийска утринъ като днесъ, дойде единъ високъ, тънъкъ, младъ отшелникъ съ свѣтло лице насамъ и се приюти въ храма на Шива срещу менъ. Новината за неговото пристигане се разнесе изъ селото. Женитѣ оставиха сждоветѣ си и се струпаха предъ храма, за да изкажатъ своето страхопочитание предъ светия човѣкъ:

Множеството растеше всѣки день. Славата на отшелника се разпрѣсна бързо между женитѣ. Веднажъ той имъ чете нѣщо изъ Багавата-Пурана, другъ пжтъ имъ обясняваше Гита или проповѣдваше въ храма върху нѣкоя свещенна книга. Нѣкои търсѣха съвѣтъ при него, други търсѣха магии, трети — лѣкарства.

Тѣй изминаха месеци. Презъ априлъ, по времето на слънчевото затѣмнение, дойде множество народъ, за да се окжпе въ Гангъ. Подъ акациитѣ бѣ устроенъ панаиръ. Мнозина отъ пжтниците потърсиха отшелника, и между тѣхъ

имаше нѣколко жени отъ селото, гдето нѣкога бѣ омжжена Кузумъ.

Това бѣ една утринъ. Отшелникътъ стоеше на моитѣ стъпала и се молѣше, когато изведнажъ една отъ пѣтничкитѣ дръпна своята съседка и каза: „Я гледай ти! Та това е мжжа на нашата Кузумъ!“ Другата внимателно повдигна малко булото си и извика: „О небе, той е действително! Той е най-малкия синъ на семейството Чатергу отъ нашето село!“ А една трета каза: „Да, наистина това трѣбва да е той! Има точно сжщитѣ очи, носъ и чело!“ Ала една друга жена, която взимаше вода, каза въздишайки, безъ да се обръща къмъ отшелника: „О не, младиятъ човѣкъ не е между живитѣ; той не ще се върне. Бѣдната Кузумъ!“

„Той нѣмаше и такава дълга брада“, обади се друга. „И не бѣ тъй слабъ“. „Не бѣ и толкова високъ“, мислѣха и други. Въпросътъ бѣ изчерпанъ съ това, и повече не се говори за него.

Една вечеръ, когато изгрѣ пълния месецъ, Кузумъ дойде, седна на най-долното ми стъпало, до самата вода, и нейната сѣнка падаше върху менъ.

Нѣмаше никой наоколо.

Камбанитѣ на храмоветѣ бѣха спрѣли да биятъ, последниятъ имъ звънъ бавно замираше, до като най-сетне се загуби съвсемъ къмъ

стъменитѣ полета на отсрещния брѣгъ. Връзъ тъмнитѣ води на Гангъ лежеше бразда отъ блѣскаща лунна свѣтлина. На рѣчния брѣгъ, изъ шумата и гжстацитѣ, подъ входа на храма, въ развалинитѣ на старитѣ кжщи, навсѣкжде изкачаха сѣнки съ чудно фантастични образи. Прилѣпитѣ висѣха по клонетѣ на чачимовитѣ дървета и леко се полюлѣваха насамъ-натамъ. Наблизо се разнесе воя на чакали и после замлъкна.

Отшелникътъ бавно излезе отъ храма. Когато искаше да слезе по рѣчната стълба, той видя една жена да седи сама тамъ долу и тъкмо щеше да се върне, Кузумъ внезапно си дигна главата и се озърна. Булото ѝ се смъкна, и лунната свѣтлина падна точно върху лицето ѝ, когато го погледна.

Бухалъ прелѣтя съ писъкъ надъ двамата. Кузумъ се сеѣна при вика, дойде на себе си и покри главата си съ булото. Следъ това тя се поклони дълбоко предъ отшелника.

Той я благослови и попита: „Коя си ти?“
„Азъ се казвамъ Кузумъ“, отвърна тя.

Тази вечеръ тѣ не говориха повече. Кузумъ се запжти полека за кжщата си, която бѣ съвсемъ наблизо. Ала отшелникътъ остана тази нощъ дълго още на моитѣ стжпала. Найсетне, когато месецътъ бѣше вече изминалъ

пжтя си отъ изтокъ къмъ западъ и сѣнката на отшелника се премѣсти отзадъ напредъ, той стана и трѣгна къмъ храма.

Оттогава азъ виждамъ Кузумъ да отива всѣки день при него, за да му засвидетелствува своето страхопочитание. Когато той обясняваше свещенитѣ книги, тя стоеше въ единъ жгълъ и го слушаше. Щомъ привършеше утрешното си богослужение, той имаше обичай да я вика при себе си и да ѝ говори върху религия. Тя не можеше всичко да схване, но го слушаше внимателно и мълчаливо и се опитваше да го разбере. Тя следваше слѣпо неговитѣ предписания. Всѣки день идваше въ храма, винаги въ услуга на Бога, било като берѣше цвѣтя за утринната или вечерна служба или като носеше вода отъ Гангъ, за да измие плочитѣ на храма.

Зимата отиваше къмъ своя край. Вѣяха студени вѣтрове. Ала следъ това, една вечерь съвсемъ неочаквано, дойде топлия пролѣтень вѣтъръ отъ югъ; небето загуби своето хладно изражение; следъ дълго мълчание въ селото отново се чу музика и каваль. Лодкаритѣ прибраха лопатитѣ и се оставиха на течението на рѣката, пѣйки старитѣ пѣсни за Кришна. Пролѣтята бѣ дошла.

По това време почнахъ да не виждамъ

Кузумъ. Тя не бѣ идвала отдавна на рѣката, нито бѣ отишла къмъ храма или отшелника.

Какво бѣ станало между това незнамъ, но следъ известно време двамата се срещнаха отново една вечеръ на моитѣ стъпала.

Кузумъ го попита съ смутенъ погледъ: „Отче, ти ли си ме викалъ?“

„Да, защо не те виждамъ вече? Защо напоследъкъ си започнала да пренебрѣгвашъ службата къмъ Боговетѣ?“

Тя мълчеше.

„Каж ми откровенно твоитѣ мисли?“ Тя отвърна съ полуобърнато лице: „Азъ съмъ грѣшна жена, отче, и така зле бихъ слугувала на Боговетѣ“.

Отшелникътъ отвърна: „Кузумъ, зная, че тебе те измъчва нѣщо“.

Тя леко се стресна. Следъ това закри лицето си съ намѣталото и разплакана седна на стъпалата предъ краката на отшелника.

Той отстъпи малко назадъ. Следъ това каза: „Каж ми какво ти тежи на сърдцето, за да ти посоча пътя къмъ спокойствието.“

Тя отвърна съ единъ тонъ на непоколебимо довѣрие, като се измъчваше понѣкога какъ да се изкаже: „Щомъ заповѣдвашъ ти, азъ трѣбва да ти кажа всичко. Но то е толкова мъчно, че незная, какъ да ти го обясня. Ти, отче, ти трѣбва да си го предусѣтишь. Азъ

почитахъ единъ човѣкъ като нѣкакъвъ Богъ. обожавахъ го и моето сърдце бѣ съвсемъ изпълнено отъ блаженството на това отдаване. Ала една нощъ имахъ единъ сънь. Сънувахъ, че господаря на моето сърдце седи до менъ въ градина; той държеше дѣсната ми ржка въ своята лѣва и ми шепнеше нѣжни слова. Всичко ми се виждаше познато и каточели така трѣбва да бжде. Съньтъ отлитна, ала въздействието му остана. Когато го видѣхъ на другия день, той ми се видѣ въ съвсемъ друга свѣтлина. Онова съновидение ме преследваше. Азъ избѣгахъ отъ страхъ и се държахъ далеко отъ него, но образа не отстжи. Оттогава сърдцето ми не знае покой, — всичко въ менъ е тъмно!

Докато тя разказваше съ сълзи своята история, азъ почувствувахъ, какъ отшелникътъ силно притисна дѣсния си кракъ къмъ моята каменна снага.

Когато тя свърши, той каза: „Ти трѣбва да ми кажешъ, кого си видѣла на сънь.“

Тя протегна умолително ржце: „Не мога“.

Той настояваше: „Ти трѣбва да ми кажешъ, кой бѣше той?“

Тя кършеше ржце. „Трѣбва ли да ти кажа?“ попита тя. „Да“, отвърна той. „Ти бѣ това, отче!“ се изтрѣгна отъ устата ѝ. Сетне грохна съ плачъ и скри лицето си на моитѣ каменни гърди.

Когато отново дойде на себе си и стана, отшелникът каза полека: „Азъ ще напустана това мѣсто още тази вечеръ, за да не ме видишъ пакъ. Помисли, азъ съмъ отшелникъ, който не принадлежи на този свѣтъ. Ти трѣбва да ме забравишъ.“

Кузумъ отвърна тихо: „Както заповѣдашъ, отче.“

„Сбогомъ“, каза отшелникътъ. Кузумъ се поклони мълкомъ предъ него и почтително докосна неговитѣ нозе. Следъ това той тръгна.

Месецътъ залѣзваше; нощъта стана много тъмна. Азъ чухъ нѣкакъвъ шумъ къмъ рѣката. Бурята бушуваше въ тъмната нощъ, сѣкашъ искаше да изгаси всички звезди на небето.

ПОБЕДА

Тя се казваше принцеса Аджита. А пѣвецътъ на царь Наражанъ нивга не бѣ я видѣлъ. Когато изпѣваше предъ царя нѣкоя нова пѣсенъ, тогава той възвишаваше гласа си тѣй, че да могатъ да го чуютъ и невидимитѣ слушатели задъ завеситѣ на балкона. Той отпращаше пѣснитѣ си нагоре къмъ далечнитѣ звездни поля, кждето властвуваше надъ сждбата му онази планета, непозната и непостижима за неговия погледъ.

Той съзираше една сѣнка, която понѣкога се движеше задъ завесата. Или ухото му долавяше единъ тихъ, далеченъ звѣнъ и той блѣнуваше за сандалитѣ, чиито златни звѣнчета издаваха при всѣка стѣпка тази пѣсенъ. Ахъ розовитѣ, нѣжни крачка, които едва се докосваха до прахъта на земята и я благославяха, както Божията милость грѣшнитѣ! Поетътъ бѣ я поставилъ върху олтара на своето съдрце, кждето той творѣше своитѣ пѣсни къмъ звуковетѣ на онѣзи златни звѣнчета. Нивга въ душата му не бѣ се пораждало съмнение, чия е сѣнката, която се движеше задъ завесата и

чии сандали звънтѣха въ такта на неговото туптящо сърдце.

Манджари, прислужницата на принцесата, минаваше всѣки день, на пжть за рѣката, покрай дома на поета и тя никога не отбѣгваше да размѣни тайно две думи съ него. Когато улицата се изпразваше и дрезгавината спускаше своята сѣнка надъ страната, тя смѣло влизаше въ неговата стая и сѣдаше въ жгѣла, върху килима. И изглеждаше, че тя сѣкашъ съ особена грижливостъ бѣ подбрала цвѣта на своето було и цвѣтетото за косата си.

Хората се усмихваха и си шепнеха различни нѣща, но човѣкъ не би могълъ да ги укори затова. Защото поетътъ Шекаръ не се мъчеше да скрива, че тѣзи срещи бѣха изворъ на чиста радостъ за него.

Нейното име означаваше: букетъ. Всѣки трѣбва да се съгласи, че това е много мило име за едно простосмъртно същество. Ала това не стигаше на Шекара и той я наричаше: пролѣтно букетче. А простосмъртнитѣ клатѣха глави и казваха: Ахъ ти великий Боже!

Въ пролѣтнитѣ пѣсни, които пѣеше поета, се повтаряше твърде често похвалата на пролѣтнитѣ букетчета. Царътъ се усмихваше и му смигваше многозначително, когато слушаше тѣзи мѣста, а и поета се усмихваше тогава.

Царътъ го питаше понѣкога: „Нѣма ли

друга работа пчелата, освенъ да сумти изъ градинитѣ на пролѣтъта?“

Поетѣтъ отговаряше тогава: „О да, тя трѣбва да си смуква отъ меда на пролѣтнитѣ букетчета.“

И всички, които се намираха въ залата на царя, се усмихваха. Казватъ, че и принцеса Аджита се усмихнала, когато узнала името, което поетѣтъ далъ на нейното момиче; а Манджари бѣ доволна и мълчеше.

Тѣй се смѣсватъ въ живота истина и лъжа — и къмъ това, което гради Господъ, човѣкътъ прибавя своето собствено украшение.

Само това, що пѣеше поета, бѣ чиста истина. Той пѣеше за Кришна, божествениятъ любовникъ, и за Рада, любимата, за вѣчно мжжественото и вѣчно женственото; той пѣеше за мжката, която бѣ стара като свѣта, и за радостѣта, която нивга не ще се свърши. И всѣки, отъ просѣка до царя, изпитваше истинността на тѣзи пѣсни въ дълбочинитѣ на своето сърдце. Пѣснитѣ на поета бѣха въ устата на всички. Тѣ се пѣеха по прозорцитѣ и въ двороветѣ, при далечнитѣ проблѣсъци на луната и при най-тихия шепотъ на лѣтния вѣтрецъ, разнасяха се изъ лодкитѣ край рѣката и подъ сѣнкитѣ на дърветата край пжтя.

Тѣй минаваха днитѣ щастливо. Пѣвецѣтъ пѣеше, царѣтъ съ затаенъ дѣхъ следѣше не-

говата пѣсенъ, а слушателитѣ му ржкоплескаха. Манджури минаваше винаги покрай дома на поета, когато отиваше къмъ рѣката — сѣнката пробѣгваше тамъ горе задъ завесата на балкона, и златнитѣ звънчета кѣнтѣха отдалеко.

Тъкмо по това време единъ пѣвецъ напуста родината си на югъ, и тръгна триумфално да обикаля странитѣ. Той дойде въ царството Амарапуръ при царь Нараджана. Застана предъ трона и изпѣ една похвална пѣсенъ на царя. Той бѣ извикалъ всички царски пѣвци по пжтя да се състезаватъ съ него и бѣ излѣзаль навредъ побѣдителъ.

Царьтъ го прие съ почести и му каза: „Добре дошелъ, поете, азъ те поздравлявамъ“.

Пундарикъ, поетътъ, гордо отвърна: „Ваше Величество, моля за състезание!“

Шекаръ, пѣвецътъ на царя, не знаеше какъ се води таково състезание. Презъ нощъта той не можа да заспи. Въ тъмнината все му се явяваше огромната фигура на прочутия Пундарикъ съ своята горда глава, наведена малко въ страни, съ извития си като сабя носъ. На другия день Шекаръ пристѣпи къмъ арената съ треперящо сърдце. Театърътъ бѣ пѣленъ съ народъ.

Поетътъ се поклони съ смутена усмивка предъ своя съперникъ. Пундарикъ благодари като поклати гордо глава и следъ това по-

гледна съ многозначителна усмивка кржга отъ придружаващитѣ го почитатели.

Шекаръ отправи взорѣтъ си нагоре къмъ завеситѣ на балкона, и неговата душа поздравляваше любимата съ думитѣ: Ако днесъ бжда победителъ азъ, мила моя, то твоето име ще бжде славено навѣки.

Тржбата засвири. Народѣтъ стана и извика: „Слава на царя! Царѣтъ влѣзе тържествено въ залата, обвитъ въ една дълга, бѣла мантия, като нѣкакъвъ есененъ облакъ и седна на престола.

Пундарикъ пристѣпи напредъ и изведнажъ цѣлата зала занѣмя. Съ вирната глава и изпжчени гърди започна той съ гърмовенъ гласъ да слави царъ Нараджана. Неговитѣ думи налитаха като вълни къмъ стениѣ на залата и сѣкашъ пронизваха слушателитѣ до мозъка на коститѣ. Изкустността, съ която той тълкуваше по различни начини името Нараджанъ и вплиташе всѣка буква въ тъканѣта на своитѣ стихове, възпрѣ дѣхѣтъ на народа.

Следъ като си седна на мѣстото, гласѣтъ му кѣнтѣше още дълго всрѣдъ безбройнитѣ колони на царската зала и въ хилядитѣ безответни сѣрдца. Ученитѣ, които бѣха дошли отъ далечни страни, дигнаха дѣсницитѣ си и изви- каха: браво!

Царѣтъ погледна Шекара, и този спрѣ

тжжния си погледъ върху своя господарь; сетне стана като нѣкой ранень дивечъ всрѣдъ най-голтмата си тревога. Лицето му бѣ бледно-неговата срамежливостъ почти моминска, а тѣн, кото му, младежко тѣло изглеждаше като нѣкой изопната лира, която при най-слабото докосване ще се разтопи въ звукове.

Той почна съ наведена глава и тихъ гласъ. Първитѣ му думи бѣха почти безгласни. После полека си вдигна главата и неговия ясенъ и нѣженъ гласъ се издигна като пламъкъ къмъ небесата.

Той започна съ старата легенда отъ тъмнитѣ времена, разказа за рода на царя, за неговия самоотверженъ духъ и за несравнимото великодушие на този родъ до днешно време. Той отправи погледа си къмъ образа на царя и безграничната обичъ къмъ царския домъ, която хранѣше народа въ сърдцето си, намѣри изразъ въ неговата пѣсенъ, обгърнала престола като тамянь отъ вси страни. Последнитѣ му думи, преди да седне треперящъ, бѣха: „Господарю, може би нѣкой ще ме надмине въ играта съ думи, ала никой въ любовта ми къмъ тебе“.

Сълзи изкочиха въ очитѣ на слушателитѣ, а каменнитѣ зидове се разтърсиха отъ удобренията.

Пундарикъ поклати само гордо глава

при вида на разчувствувания народъ. Сетне стана и съ презрителна усмивка хвърли срѣдъ събранието въпроса: „Какво по велико има отъ Словото?“ Възторга замълкна въ мигъ.

И той доказа, като си послужи съ голѣмата си начетеностъ, че словото е било въ начало, че словото е Богъ. Той изброи голѣмо число доказателства изъ свещеннитѣ книги и построи отъ тѣхъ високъ олтаръ на словото, за да властвува отъ тамъ надъ всичко, което е на небето и на земята. Той повтори съ мощния си гласъ: „Какво по-велико има отъ Словото?“

Погледа гордо около себе си. Никой не смѣеше да излѣзе насреща му и той седна спокоенъ като лъвъ, който току що се е наситилъ на своята жертва. Учениитѣ брамини извикаха: „браво!“ Царьтъ бѣ преизпълненъ отъ очудвание, а поетътъ Шекаръ се видя тъй незначителенъ предъ тази огромна начетеностъ. Съ това събранието се закри за този день.

На другия день започна своята пѣсенъ Шекаръ. Той пѣ за онзи день, презъ който за първи пжть разцѣпи въздуха кавала на любовта и разбуди бриндовата гора отъ нейното мълчание. Овчаркитѣ не знаеха, кой бѣ свирача и отгде идеше музиката, Понѣкога изглеждаше, като чели иде отъ сърдцето на южния вѣтъръ, другъ пжть отъ облацитѣ, които прелитатъ надъ мо-

гилитѣ. Тя идеше и носеше любовно послание отъ страната, гдето изгрѣваше слънцето и идеше съ въздишките на копнежа отъ долината, гдето слънцето залѣзваше. Звездитѣ сѣкашѣ бѣха регистритѣ на този таинственъ инструментъ, който обливаше съ мелодии сѣнищата на нощта. Музыка извираше каточели отъ всички страни, отъ полята и ливадитѣ, отъ сѣнчеститѣ горски пжтечки и отъ самотнитѣ улици, изъ нѣжната синева на морето и отъ блестящата зеленина на тревата. Тѣ не разбираха още тѣхния смисълъ и не знаеха какво означава копнежа на сърдцата имъ. Тѣхнитѣ очи се изпълниха съ сълзи и животътъ имъ се стремѣше да потъне въ морето на смъртта и да се изгуби тамъ.

Шекаръ забрави слушателитѣ, забрави, че той е въ разгара на борбата съ своя съперникъ. Той стоеше съвсемъ самъ всрѣдъ своитѣ мисли, които шумѣха около него и му шепнѣха като листа подгонени отъ лѣтния вѣтрѣ и той творѣше песенъта за кавала. Предъ духа му стоеше образъ породенъ отъ една сѣнка и отъ тихо звѣнтящитѣ звуци на далечни стѣпки.

Той седна. Нѣкакво неразгадаемо чувство на тжга и радостъ едновременно, безимено и безгранично, прониза слушателитѣ и тѣ забравиха да му ржкоплѣскаатъ. Когато стихнаха вълнитѣ на това чувство, Пундарикъ пристѣпи

къмъ престола и пойска отъ съперника си да обясни, кой е любовникътъ и коя е любимата. Той погледна гордо и самоувѣрено около себе си, усмихна се на своитѣ приятели и попита още еднажъ: „Кой е Кришна, любовникътъ и коя е Рада, любимата?“

Следъ това започна да обяснява етимологията на тѣзи имена и тѣхното значение при различни тълкувания. Той изнесе съ една съвършена сръчностъ предъ смаянитѣ слушатели всички заплетени системи на различнитѣ философски школи. Разнищи всѣка буква на онѣзи имена и ги преследва съ своята безмилостна логика дотогава, докато рухнаха въ прахъта. Но следъ това отново ги взе и имъ даде едно съвсемъ ново тълкувание, на което не би попадналъ и най-остроумния езиковедецъ.

Ученитѣ бѣха въ възторгъ; тѣ изказаха шумно своето възхищение, и народа се присѣдини къмъ тѣхъ, увлеченъ отъ мисълъта, че точно тукъ сега предъ тѣхнитѣ очи бѣ скжсана завесата отъ нѣкакъвъ чуденъ интелектъ и най-сетне се откри истината. Това голѣмо дѣло ги възхити дотолкова, че тѣ съвсемъ забравиха да питатъ, дали действително задъ тази завеса бѣ истината.

Царьтъ бѣ смаянъ. Въздухътъ бѣ съвършено почистенъ отъ всички музикални сънища и свѣтътъ, който преди малко бѣ облѣнъ отъ

свежа, млада зеленина, се бѣ превърналъ въ една солидна, добре послана улица.

Предъ събрания народъ поетътъ изглеждаше сега като нѣкакво дете до онзи великанъ, който стѣпваше тъй сигурно презъ свѣта на думитѣ и мислитѣ и съ единъ замахъ унищожаваше всички трудности. За първи пѣтъ имъ стана ясно, че пѣснитѣ на Шекара бѣха просто смѣшни и че подобни биха могли и тѣ самитѣ да напишатъ. Тѣ не бѣха нито нови, нито трудно разбираеми, нито поучителни, нито необходими.

Царътъ се опита тайно съ остри погледи да накара своя поетъ да направи още единъ последенъ опитъ. Ала Шекаръ не обърна внимание на това и остана нѣмъ на мѣстото си.

Тогавъ царътъ стана ядосанъ отъ своя престолъ — взе огърлицата си отъ перли и я сложи около врата на Пундарикъ. Всички въ залата удобриха това възторжено. Горе отъ балкона се чу леко шумоление на дреха и звънтение на златни звънчета. Шекаръ стана и напусна залата.

Нощта бѣ тъмна, полумесецътъ хвърляше съвсемъ слаба свѣтлина. Поетътъ извади своитѣ рѣкописи изъ единъ сандѣкъ и ги сложи на пода. Нѣкои отъ тѣхъ съдържаха неговитѣ първи стихове, които той бѣ почти забравилъ. Запрелиства ги и прочете тукъ и

тамъ страница. Тѣ всичкитѣ му се видѣха тѣй
незначителни и бедни, само слова и детински
рими.

Той скжса своитѣ книжа и ги хвърли едно
следъ друго въ огъня, като каза: „На тебъ
искамъ да ги посвѣтя, о красота, мой пламъкѣ!
Презъ всички тѣзи загубени години горя ти
въ моитѣ гърди. Ако моя животъ бѣ кжсъ
злато, той щѣше да излезе блѣстящъ изъ този
огненъ изпитъ. Ала той е едно порутено парче
земя и нищо не остава отъ него освенъ шепа
пепель“.

Нощта напредваше бавно. Шекаръ отвори
широко прозорцитѣ си. Той прѣсна по своето
легловище бѣлитѣ цвѣтя, които най-много оби-
чаше: ясминъ, туберози и хризантеми, събра всич-
ки лампи, които имаше въ дома си и ги запали.
Следъ това смѣси сока на единъ отровенъ
корень съ медъ, изпи го и се излегна.

Вънъ въ коридора звъннаха златни сандали и
вѣтърътъ донесе единъ финъ аромат въ стаята.

Поетътъ бѣ затворилъ очи.

„Господарке моя“, прошепна той, „имà ли
най-сетне милость къмъ твоя слуга да дой-
дешъ при него“.

Единъ нѣженъ гласъ отвърна: „Поете мой,
ето, азъ съмъ при тебъ“!

Шекаръ отвори очитѣ си и видѣ до своето
легло образа на една жена. Сега той можеше

да гледа само като презъ мъгла. Струваше му се, като чели родениятъ отъ сѣнката образъ, който той дълго бѣ пазилъ въ най-потайния кѣтъ на своето сърдце, сега, въ неговитѣ последни мигове, пристѣпи въ свѣта, за да го погледне въ лицето..

Образътъ каза : „Азъ съмъ принцеса Аджита“. Поетътъ съ върховни усилия се повдигна въ леглото си.

Принцесата му пошепна на ухото : „Царьтъ не отсѣди справедливо. Ти бѣ, поете мой, който спечели борбата и азъ дойдохъ да ти сложа победния вѣнецъ на главата“.

Съ тѣзи думи, тя свали цвѣтния вѣнецъ отъ коситѣ си и го постави върху главата на поета, и той падна мъртавъ въ своето легло.

СУБА

Когато дадох на момичето името Субашини*), кой е мислѣлъ, че тя ще бѣде нѣма? Нейнитѣ по-голѣми сестри се казваха Сукешини**) и Сухасини***), и заради еднообразието бащата назова най-малката си дѣщеря Субашини. Ала обикновено я наричаха само Суба.

Дветѣ по-възрастни сестри бѣха омжжени съ обикновенитѣ разноски и мжчнотии, и сега най-малката дѣщеря лежеше като нѣкакъв тихъ товаръ върху сърдцето на родителитѣ. Всички хора мислѣха, че тя, като не говорѣше, не можеше и да чувствува; тѣ разговаряха въ нейно присѣствие открито за бѣдащето ѝ, изказвайки своята загриженостъ. Тя бѣ разбрала още въ най-раннитѣ си младини, че бѣ проклетие за бащиния домъ, затова се отдрѣпа отъ другитѣ и се опита да живѣе самотна. Да биха могли поне да я забравятъ! Тя чувствуваше, че тогава би живѣла по-леко. Но

---

*) Красноречивата.

***) Кждравата.

***) Усмихнатата.

кой може да забрави мжката си? Мисълта за нейната сѣдба измѣчваше день и нощь родителитѣ ѝ. Особено майката я намираше като тѣлесенъ недостатѣкъ на самата себе си. За майката дѣщерята е още повече частъ отъ нея, отколкото сина, и всѣки нейнъ недѣгъ е за нея изворъ на личенъ срамъ. Баниканта, бащата на Суба, я обичаше много повече отъ другитѣ си дѣщери, но майката съзираше въ нея едно петно на собственото си тѣло.

Суба не можеше да говори, ала затова имаше две голѣми, тѣмни очи, засѣнчени отъ дълги клепки; а устнитѣ ѝ трепваха леко като листя при всѣка мисълъ, която я докосваше.

Когато искаме да изразимъ нашитѣ мисли въ думи, срѣдството не се намира тѣй лесно. Намъ е нужно да ги преведемъ, което често пѣти ги прави неточни, и следъ това эле ни разбиратъ. Ала две тѣмни зеници нѣма защо да бждатъ превеждани, изъ тѣхъ говори душата непосредствено. Въ тѣхъ се открива за насъ или скрива мисълта, блѣсва ясно на среща ни или пристѣпва загадѣчно, застава спокойно като месеца или минава като свѣт-кавица и за единъ мигъ освѣтява всичко наоколо. Тѣзи, които отъ рождение не сѣ познавали другъ езикъ, освенъ трептението на устнитѣ, научаватъ говора на очитѣ, който е безкрайно изразителенъ; той е дълбокъ като

морето, ясенъ като небето, въ него има свѣтлини и сѣнки, утренни и вечерни зари. Безмълвнитѣ иматъ нѣщо отъ самотното величие на самата природа. Може би и заради това другитѣ деца се страхуваха отъ Суба; тѣ никога не играяха съ нея. Тя бѣ мълчалива и безъ съпътници като тихата пладня.

Селото, гдето живѣеше тя, се казваше Чандипуръ. Рѣката, която минаваше презъ него, една малка бенгалска рѣкичка, се придържаше о своитѣ граници, като момиче изъ срѣднитѣ класи. Тази бързоструйна вода никога не излизаше изъ брѣговетѣ си, а съвестно изпълняваше своитѣ обязанности, като че ли бѣ членъ на всѣка фамилия, която пребиваваше по брѣговетѣ ѝ. Отъ дветѣ страни имаше кжщи и дървета, които даваха обилна сѣнка. Тѣй богинята на рѣката, щомъ слизаше отъ своя царственъ тронъ, се превръщаше въ богиня на градината въ всѣки домъ и бързаше, забравяйки себе си, отъ една задача къмъ друга, като даряваше навсѣкжде небеснитѣ си благословии.

Чифликътъ на Баниканта лежеше близо до рѣката. Минаващитѣ лодкари можеха да видятъ всички колиби и хамбари въ него. Но не зная, дали нѣкой е забелязалъ всрѣдъ това благосъстояние малкото момиче, което, щомъ си привършеше работата, се промъкваше до брѣга и сѣдаше тамъ. Защото тукъ тя не чув-

ставаше липсата на езика, тукъ природата говореше за нея. Шумолението на рѣката, гласоветѣ на селянитѣ, пѣснитѣ на лодкаритѣ, цвѣрченето на птичкитѣ и шумътъ отъ дърветата, всичко се сливаше въ нѣкакъвъ говоръ и трептѣше въ съгласие съ нейното сърдце. Всичко се превръщаше въ голѣми звукови вълни, които докосваха нейното мечтателно сърдце. Това шумоление и този шепотъ въ природата бѣ езика на бѣднитѣ нѣми, и въ тъмнитѣ ѝ очи езика на свѣта намираще своя изразъ. Отъ малкитѣ птиченца, които цвѣрчаха въ гжстака: чакъ до тихитѣ звезди надъ нея нѣмаше нищо, което да не ѝ говореше съ знаци, плачъ и въздишки. И въ дълбоката тишина на пладня, когато лодкаритѣ и рибаритѣ се прибираха за обѣдъ, когато селенитѣ заспиваха и птичкитѣ млѣкваша, когато лодкитѣ спокойно лежаха по брѣговетѣ, когато цѣлиятъ занятъ свѣтъ спираше работата си и изведнажъ заставаха млчаливъ като нѣкакъвъ самотенъ, страшенъ великанъ, тогава подъ ширния небосводъ, сръдъ празничната обѣдна тишина, седѣха сами и безмълвни дветѣ: нѣмата природа и нѣмата дѣвойка — едната облѣна отъ слънчевата свѣтина, другата засѣнчена отъ едно малко дърво.

Ала Суба не бѣ съсемъ безъ приятели. Въ обора имаше две крави, Сарбаши и Пангули. Тѣ никога не бѣха чували отъ нейнитѣ уста

имената си, но познаваха стъпките ѝ. Въпрѣки че не можеше да говори, но за тѣхъ тя имаше едно приятно сумтене и тѣ го разбираха по-добре отъ всички думи. Когато тя ги галѣше или гълчеше или нѣжно ги прегръщаше, тѣзи животни я разбираха по-добре, отколкото хората. Суба отиваше при тѣхъ въ обора и прегръщаше съ ржка шията на Сарбаши; тя доближаваше странитѣ си до тѣзи на нейната приятелка, а Пангули я гледаше съ голѣмитѣ си добродушни очи и ближеше лицето ѝ. Момичето отиваше три пѣти на день редовно при тѣхъ, но и презъ останалото време понѣкога ги посещаваше. Винаги щомъ чуеше думи, които я наскърбѣваха или измѣчваха, тя идваше при своитѣ безмѣлвни приятели! Струваше ѝ се, каточели тѣ четѣха въ тихия и тъженъ погледъ нейната вътрешна мъжа. Тѣ се приближаваха къмъ нея и търкаха своитѣ рога нѣжно о ржцетѣ ѝ и се опитваха да я утешатъ по своя мълчаливъ, безпомощенъ начинъ. Освенъ тѣхъ, тя имаше още нѣколко кози и едно котенце, но тѣ не ѝ бѣха толкова близки, колкото и преданни да се показваха. Котенцето скачаше при всѣки удобенъ случай, който му се отдаваше, въ нейната пола, за да изкара единъ блаженъ сънъ тамъ и мъркаше спокойно и благодарно, когато мекитѣ прѣсти на Суба го галѣха по врата и гърба.

Но Суба имаше единъ другарь и отъ по-висшитѣ животински родове и мжно може да се каже, какви бѣха тѣхнитѣ отношения, защото той можеше да говори и този дарь имъ отнимаше възможността да се разбиратъ помежду си на всеобщия езикъ на природата. Той бѣ най-младия синъ на Козаинови, казваше се Пратапъ, и бѣ едно мързеливо момче. Неговитѣ родители, следъ дълги и напраздни усилия, се бѣха отказали отъ надеждата, че нѣкога ще стане нѣщо отъ него и че ще се научи, самъ да си пробие пжтъ въ живота. Но халосници обикновено иматъ преимуществото, колкото и да не искатъ да знаятъ роднинитѣ за тѣхъ, затова да бждатъ обичани отъ всички други. Тѣй като не сж обвързани съ никаква работа, тѣ ставатъ обща собственостъ. И както всѣки градъ има нужда отъ площади, кждето всички могатъ да дишатъ, тѣй всѣко село има нужда отъ двама трима такива барони на бездѣлието, които иматъ време за всички, тѣй че щомъ нѣкому се скита и му потрѣбва другарь, веднага се намира такъвъ.

Единственото занятие на Пратапъ бѣ риболовството. Съ него той можеше да изпотрепи сума време и почти всѣки следъ обѣдъ се занимаваше съ това. Тѣй се случи, че на брѣга се срещаха често съ Суба. При всичко, което вършеше, той обичаше да има другарь, а

при ловенето на риба мълчаливия другаръ е най-добрия. Пратапъ харесваше Суба заради нейната мълчаливостъ, и тъй като всички я наричаха Суба, той, за да и покаже своитѣ симпатии, я наричаше само Су.

Суба седѣше винаги подъ тамариндовото дърво, а Пратапъ хвърляше своитѣ въдици недалечъ отъ него. Той носеше съ себе си храна и Суба му я приготвяше. А когато седѣше и дълго го наблюдаваше, често въ гърдитѣ ѝ се надигаше желанието да му помогне, да стори нѣщо велико за него, за да докаже, че не е само ненуженъ товаръ на този свѣтъ. Но какво би могла да направи? Тогава тя се обръщаше съ страстни молитви къмъ твореца, да я надари изведнажъ съ нѣкакъвъ чудесенъ даръ, който да накара Пратапъ да извика: „Гледай ти, менъ и на сънъ не ми е идвало на умъ, че нашата Су може да извърши подобно нѣщо!“

Помислете само! Ако Суба бѣ нѣкаква рѣчна нимфа, тя полека би излѣзла изъ вълнитѣ и би му поднесла безценния камъкъ на нѣкоя змийска корона. Тогава Пратапъ би могълъ да остави риболовството и да се потопи въ подземния свѣтъ, и тамъ въ сребърния дворецъ върху едно златно легло би видѣлъ — е, кого би видѣлъ? Кой другъ освенъ нѣмата малка Су, детето на Баниканта? Да, нашата Су, единствената дъщеря на блестящия скъпоцененъ градъ!

— Но това нивга не ще стане, то е невъзможно. Не че има нѣщо невъзможно, ала Су не е родена въ царския дворецъ на Паталпуръ*), а въ кжщата на Баниканта, и така тя не знаеше сръдство, съ което да очуди Пратапъ.

Постепенно тя порастна. Постепенно започна да намира себе си. Едно непознато неопредѣлено чувство се раждаше въ нея и бушуваше, като вълнитѣ на морето, когато се покаже пълния месецъ. Тя самата стоеше предъ себе си като предъ нѣщо съвсемъ ново, което не можеше да разбере.

Веднажъ, то бѣ късно презъ лунна нощъ, тя отвори полека вратата и погледне смутена навънъ. Природата, въпрѣки пълнолунието, сжщо тѣй самотна като Суба, съзерцаваше заспалата земя. Въ сръдцето на девойката бушуваше буйния животъ; радостъ и мъжки преливаха въ нея, тя бѣ стигнала до границитѣ на своята безгранична самота, да, тя бѣ ги прехвърлила. Сръдцето ѝ бѣ натежало, а да говори — не можеше! Нѣмото изплашено дете се хвана за политѣ на своята нѣма развълнувана майка.

Мисълта за омжжването на Суба изпълваше родителитѣ ѝ съ постоянни грижи. Хората ги упрекваха и даже говорѣха, че ще ги отлжчатъ отъ кастата. Баниканта бѣ състоятеленъ

---

*) Градъ въ подземния свѣтъ.

човѣкъ; тѣ ядѣха два пѣти презъ деня риба и поради това имаха неприятели. Женитѣ се загрижиха повече и Баниканта замина за нѣколко дни. Той се върна скоро и каза: „Трѣбва да отидемъ въ Калкута.“

И тѣй, тѣ се приготвиха да заминатъ за този непознатъ градъ. Сърдцето на Суба бѣ тежко отъ сълзи като мъглива утринъ. Единъ неясенъ страхъ я тормозѣше отъ нѣколко дни и тя следѣше стѣпкитѣ на родителитѣ си като нѣмо животно.

Съ изплашени очи се взираше тя въ тѣхнитѣ лица, сѣкашъ би могла да прочете тамъ бждащето на своята сждба. Ала тѣ не я удостояваха нито съ думица. Единъ следъ обѣдъ, презъ това време, Суба бѣ отишла пакъ на рѣката и наблюдаваше какъ Пратапъ лови риба; той ѝ извика: „Е, Су, сега вече сж ти хванали единъ годеникъ и ти ще се оженишъ. Само недей ме забравя съвсемъ!“ Следъ това той отново насочи вниманието си къмъ рибитѣ. Както наранения дивечъ поглежда съ смъртенъ страхъ ловеца, питайки го сѣкашъ: какво ти сторихъ? Тѣй Суба погледна Пратапа. Този день тя не се яви вече подъ дървото. Когато Баниканта привърши следобѣдната си дремка и седна въ спалнята и запуши, Суба внезапно се хвърли разхълцана предъ краката му и го погледна съ безгранична болка въ очитѣ. Ба-

никанта се опита да я утеши, но и по неговите страни потекоха сълзи.

Заминаването за Калкута бѣ определено за следующия день. Суба отиде въ обора, за да си вземе сбогомъ отъ другаритѣ на своята младостъ. Тя ги нахрани отъ ржката си; пригърна ги, погледна ги въ очитѣ; сълзи течеха непрекъснато по нейното лице и показваха на мълчаливитѣ приятели голѣмата ѝ мъка. Това бѣ презъ десетата нощъ на новия мѣсець. Суба излезе навънъ и седна на обичайното си мѣсто до любимата рѣка. Съкашъ бѣ обгърнала съ ржка земята, своята силна, безмълвна майка, и като че ли искаше да ѝ каже: „Не ме оставяй, майко. Обгърни ме съ ржцетѣ си, както азъ тебе и ме задръжъ“.

Тѣ бѣха пристигнали въ Калкута. Майката грижливо облече Суба въ една чужда кѣща. Тя вплете коситѣ ѝ, които иначе се спускаха свободно по нейнитѣ раменѣ, накити я прекомѣрно съ разни украшения и направи всичко възможно да задуши естествената ѝ красота. Очитѣ на Суба се изпълниха съ сълзи. Майка ѝ се скара сериозно, защото се страхуваше, че очитѣ ѝ ще се подуютъ отъ плачь, ала сълзитѣ не искаха да спратъ. Годеникътъ дойде придруженъ отъ свой приятель, за да види годеницата. Родителитѣ премълнѣха отъ страхъ, когато видѣха да се приближава бо-

жеството, което трѣбваше да избере своята жертва. Задъ кулиситѣ майката отново даде нареждания на дъщеря си, какъ да се държи, които бѣха причина за нови сълзи преди да излезе на показъ. Снажниятъ мжжъ я гледà известно време и каза следъ това: „Твърде хубавичка!“

Впечатление му направиха особено нейнитѣ сълзи, и той заключи, че е съ нѣжно сърдце. Така тя му се хареса повече, защото той си каза, че момиче, което скърби, понеже се отдѣля отъ родителитѣ си, ще стане сжщевременно една вѣрна и нѣжна съпруга. Тѣй сълзитѣ на бедното дете я направиха по-мила и достойна за харесване.

Допитаха се до календаря и сватбата се извърши въ такъвъ день, който обещаваше щастие. Следъ като родителитѣ на Суба предадоха своята нѣма дъщеря въ ржцетѣ на други, тѣ се завърнаха въ кжщи. Слава Богу! Кастата имъ бѣ спасена и тѣ бѣха оправдани на този и онзи свѣтъ! Работата на жениха бѣ въ западната часть на страната и скоро следъ сватбата той поведе жена си натамъ.

Не бѣха се изминали нито десетъ дни и всѣки знаеше вече, че младата жена е нѣма! Ала не бѣ нейна вина, ако нѣкой не знаеше това, защото тя не се опитваше да скрие недостатъка си. Нейнитѣ очи разказваха цѣлата

й история, въпрѣки, че никой не я разбираше. Нѣмаше ги вече другаритѣ на детинството ѝ, които разбираха езика на нѣмото дете. Въ нейното безмълвно сърдце се носѣше безконеченъ нѣмъ плачъ, който можеше да чуе само познавача на човѣшкитѣ сърдца.

А господарьтъ още еднажъ се огледа около себе си и този пжтъ използува както очитѣ, тѣй и ушитѣ си, за да вземе втора жена, която да знае да говори.

РАТАНЪ

Пощенскиятъ раздавачъ започна службата си въ селото Улануръ. Селото бѣ малко, но въ околността му имаше фабрика за индиго, и притежательтъ ѝ, англичанинъ, бѣ издействувалъ селото да има и поща.

Нашиятъ раздавачъ бѣ роденъ въ Калкута. Въ това усамотено село той се чувствуваше като риба на сухо. Неговата служебна стая, която му служеше сжщевременно и за жилище, бѣ въ една тъмна сламена кжщурка, недалечъ отъ зеленото, тинесто езерце, което бѣ обградено отъ всички страни съ гжста шума.

Хората, които работѣха въ фабриката за индиго, нѣмаха време; освенъ това, тѣ едва ли бѣха желано общество за него. Най-сетне, единъ калкутецъ твърде мжно се сближава съ други люде. Всрѣдъ чужди, той прави впечатление, като че ли е гордъ, или не се чувствува добре въ тѣхната срѣда; затова раздавачътъ бѣ твърде самотенъ. Пъкъ и работа нѣмаше Богъ знай колко.

Понѣкога се опитваше да пише стихове. Той се опитваше да изрази, че шумолението

на листата и странствуването на облаците по небето, е достатъчно, за да запълнят съ радост живота. Ала единъ Богъ знай, че бедниятъ момъкъ би се почувствувалъ като новороденъ, ако нѣкой духъ отъ хиляда и една нощъ изеднажъ ометѣше дърветата, листата и всичко останало и ги замѣстѣше съ добре послана улица, чиито високи къщи да закриятъ облаците.

Заплатата на раздавача бѣ малка. Той трѣбваше самъ да готви и раздѣляше своя залькъ съ Ратанъ, едно момиче сираче отъ селото, което водѣше домакинството.

Когато привечеръ димътъ започваше да се издига изъ оборитѣ на кравитѣ*) и въ всѣки гжстакъ засвирѣха щурцитѣ; когато факиритѣ отъ баулската секта започваха съ пискливитѣ си пѣсни на своитѣ всѣкидневни сборове, когато на всѣки поетъ, който би се опиталъ да се вслуша въ шумолението на листата въ бамбуковитѣ гжсталаци, би преминалъ студенъ трепетъ по гърба — тогава раздавачътъ запалваше малката си лампа и се провикваше: „Ратанъ“!

Ратанъ седѣше вънъ и чакаше този зовъ, но намѣсто да влезе веднага, тя отвръщаше най-напредъ: „менъ ли викахте, господарю?“

---

*) Въ оборитѣ запалватъ огньовете, чийто димъ да изгони злитѣ мухи.

„Какво правиш ти?“ питаше я тогава раздавачът.

„Азъ трѣбва сега до запаля огъня въ кухнята,“ отговаряше тя.

И следъ това раздавачътъ казваше: „Ахъ, остави огъня за единъ моментъ, ела ми запали преди това лулата“.

Следъ мигъ Ратанъ влизаше вжтре съ надути бузи, духайки съ всичка сила парче горящъ вжгленъ, съ който му запалваше тютюна. Това даваше поводъ на раздавача за разговоръ. „Е, Ратанъ“, започваше той тогава, „имашъ ли нѣкакви спомени за своята майка?“

Това бѣ благодарна тема. Ратанъ не бѣ запазила много спомени за нея. Баща ѝ бѣ повече привързанъ къмъ нея, отколкото нейната майка, и тя си спомняше за него по-ясно. Той се завръщаше обикновено привечеръ отъ работа и нѣколко такива вечери се бѣха запечатали дълбоко въ паметъта ѝ. Ратанъ седѣше на земята, когато разказваше всичко това. Тя си спомняше за по-малкия си братъ, и какъ презъ единъ мраченъ день до езерото бѣ играла съ него на ловене риба, съ клонъ вмѣсто въдица. Такива малки преживелици ставатъ въ спомена голѣми и значителни понѣкога и измѣстватъ другитѣ. Докато приказваха тъй, често ставаше твърде късно, и раздавачътъ се чувствуваше доста уморенъ, за да сготви нѣщо. Тогава Ра-

танъ запалваше бързо огъня и опържваше малко неподквасенъ хлѣбъ, който, заедно съ студениѣ остатъци отъ обѣда, имъ стигаше за вечеря.

Нѣкои вечери, когато раздавачѣтъ седѣше тѣй на масата въ жгѣла на голѣмата, празна стая, той самъ си спомняше за своята родна кжца, за майка си, за своитѣ братя и сестри, за тѣзи, къмъ които се стремѣше неговото сърдце въ това заточение — за които мислѣше винаги, но за които не можеше да приказва съ фабричнитѣ люде, докато му се виждаше съвсемъ естествено, да си ги припомни заедно съ простото малко момиче. И така стана, че момичето, щомъ говорѣше за неговитѣ домашни, ги наричаше майка, братъ и сестра,*) каточели ги е познавала цѣлъ животъ. Тя имаше въ своето малко сърдце ясна представа за всѣки по отдѣлно.

Бѣ презъ дъждовното време, по пладня. Дъждѣтъ току що бѣ спрѣлъ и духаше единъ тихъ, хладенъ вѣтъръ. Изпаренията на влажната трева и шума се докосваха до тѣлото, въ горещото слнце, като топлия дѣхъ на уморената земя. Нѣкаква птица повтаряше цѣлия следъ обѣдъ непрестанно рефрена на своята тжжна пѣсенъ въ приемната на природата.

---

*) Слугитѣ въ кжци считатъ господаря и господарката си за майка и баща, а децата за постари братя и сестри.

Раздавачът нѣмаше никаква работа. Блѣсъкътъ на измитата шума и напластенитѣ облаци на небето бѣха чудесна гледка, и раздавачът гледаше отминаващитѣ дъждовни облаци и си мислеше: „Ахъ, да имахъ само една сродна душа тукъ, едно любимо сжщество, което да притисна до сърдцето си!“ Тъкмо сжщото, тъй мислеше той нататкъ, се опитваше да каже онази птица, точно за сжщото въздишаше шумата на старото дърво, на чийто дънеръ лениво бѣ подпрѣлъ гърба си. Ала никой не знаеше и не вѣрваше, че и въ единъ зле платенъ селски раздавачъ можеха да се появатъ подобни чувства въ дълбоката тишина на пладнята.

Раздавачът въздѣхна и рече: „Ратань!“ Ратанъ се бѣ разположила подъ едно дърво и усилено ядеше незрѣли плодове. Щомъ чу гласа на господаря си, тя се затича бързо и попита: „Ти ли ме викашъ, бате?“

„Тъкмо си мислѣхъ“, каза раздавачът, „че бихъ могълъ да те науча да четешъ“. И той прекара остатъка на деня съ това, да и покаже азбуката.

По този начинъ Ратанъ въ скоро време стигна до двойнитѣ съгласни.

Дъждовното време сѣкашъ не искаше да спре. Канали, прокопи, и вади бѣха изпълнени съ вода. День и ноцъ се чуваше дъждовния шумъ и виковетѣ на жабитѣ. Селскитѣ пжтица

станаха непроходими и поупкитѣ си човѣкъ трѣбваше да извършва съ лодка.

Една утринъ, когато небето отново бѣ облачено, малката ученичка на раздавача дълго бѣ чакала да я повика той. Следъ като почака още, най-сетне тя взе разпокъсаната си отъ четене книга и влѣзе вжтре. Тя намѣри господаря си въ леглото и като помисли, че той спи още, искаше отново на прѣсти да се измъкне навънъ, когато изеднажъ чу името си: „Ратанъ!“ Тя веднага се обърна и попита: „Спѣхте ли, бате?“ Раздавачътъ отвърна съ тжженъ гласъ: „Не съмъ добре. Хвани малко челото ми, не гори ли?“

Въ самотата на своето заточение и въ мътната тъмнина на дъждовното време, страдащето му тѣло имаше нужда отъ нѣжна и любвеобилна грижа. Той си спомни съ тжга за времето, когато една мека ржка съ леко звѣнтяща гривна нѣжно го гладѣше по челото и той се опита да си представи, че до леглото му стои женска обичъ въ образа на майка и сестра. И не остана разочарованъ. Ратанъ престана да бжде малко момиче. Тя веднага зае мѣстото на майка, повика селския лѣкаръ, даваше на болния хаповетѣ на опредѣленото време, стоеше будна цѣлата нощъ до леглото му, готвѣше му супата и го питаше отъ време на време: „По добре ли се чувствувате, бате?“

Доста време мина, докато раздавача отново бѣ въ сѣстояние да напустне стаята съ отслабналото си тѣло. „Тази работа нѣма да върви тѣй,“ каза той решително. „Азъ трѣбва да помоля да ме премѣстятъ.“ Той веднага написа една молба въ тази смисль, и я изпрати въ Калкута.

Ратанъ, следъ като се освободи отъ длъжността си на болнична сестра, отново зае старото си мѣсто предъ вратата. Ала напразно очакваше тя стария зовъ. Понѣкога поглеждаше тайно вжтре; тогава тя виждаше раздавача да седи на своя столъ или да лежи на леглото и разсѣянъ да се взира въ въздуха. Докакто Ратанъ очакваше неговия зовъ, раздавачътъ очакваше отговорътъ на своята молба. Малката все препрочиташе старитѣ си уроци; най-голѣмия ѝ страхъ бѣ, че тя не ще може добре да произнася двойнитѣ съгласни, когато я повикатъ. Най-сетне, следъ седмица, една вечеръ тя чу, че наистина я викатъ. Ратанъ се втурна къмъ стаята съ туптящо сърдце: „Викахте ли ме, бате?“

Раздавачътъ каза: „Азъ заминавамъ утре, Ратанъ“.

„За кжде ще заминете, бате?“

„За дома.“

„Кога ще се върнете?“

„Нѣма да се върна вече.“

Ратанъ не пита повече. Раздавачътъ самъ ѝ

разказа, че молбата му за премѣстване не била удовлетворена, и че той сега напуска поста си и ще се завърне въ кѣщи.

Никой отъ двамата не каза дума. Лампата продължаваше да гори мѣтно и презъ нѣкаква дупка на покрива равномерно капѣше вода въ единъ глиненъ сѣдъ, който бѣ поставенъ на пода.

Следъ малко Ратанъ стана и отиде въ кухнята, за да приготви вечерята; но този пътъ тя не свърши работата си тъй бързо, както преди, Множество нови мисли се тѣлѣпха въ малката ѣ главица. Когато раздавачътъ привърши вечерята си, момичето го попита изеднажъ: „Бате, ще ме вземете ли съ себе си?“

Раздавачътъ се усмихна. „Гледай ти идея!“, каза той; но му се стори излишно да обясни на момичето, какво смѣшно има собствено въ това.

Цѣлата нощъ, на яве и на сѣнь, нея я преследваше веселия отговоръ на раздавача: „Гледай ти идея!“

На другата утринъ, когато раздавача стана, той намѣри банята си готова. Той, споредъ калкутския обичай, се кѣпѣше въ кѣщи, намѣсто, както правѣха въ селата, да се кѣпе въ рѣката. Момичето не можа да го попита, по кое време ще замине, и затова още рано утринята, преди изгрѣвъ слѣнце, бѣ донесла вода отъ рѣката, за да я намѣри готова, щомъ

му потрѣбва. Следъ банята, тя го чу да я вика. Тя влѣзе тихо и погледна господаря си мълчаливо въ лицето, очаквайки неговата заповѣдъ. „Ти нѣма защо да се загрижвашъ поради моето заминаване, Ратанъ“, ѝ рече той, „азъ ще кажа на моя замѣстникъ, да те приеме при себе си“. Тѣзи, думи, безъ съмнение бѣха казани чисто приятелски, ала женското сърце е невмѣняемо.

Ратанъ, колко пжти бѣ приемала до сега неговитѣ натяквания, безъ да се оплаче, но тѣзи любезни думи тя не можа да понесе, „Не, не!“ извика тя, избухвайки въ плачъ. „Нѣма нужда да казвате никому ни думица за менъ; азъ нѣма да остана повече тукъ“.

Раздавачтъ бѣ смаянъ. Той не бѣ виждалъ никога Ратанъ такава.

Замѣстникътъ му дойде точно на определеното време и раздавачтъ, следъ като му предаде службата си, се приготви да замине. Преди да трѣгне, той повика Ратанъ и ѝ каза: „Ето нѣщо за тебъ; надѣвамъ се, че това ще ти стигне за известно време“. Съ тѣзи думи той извади изъ джеба цѣлата си месечна заплата и ѝ я подаде, като задържа за себе си само пари за пжтъ. Ала Ратанъ падна предъ краката му и извика: „Ахъ не, бате, моля недейте ми дава нищо, въобще не се грижете повече за менъ!“ Следъ това тя изтърча навънъ.

Раздавачът въздъхна, взе пжтната си чанта, окачи чадъра си на раменетѣ и, придруженъ отъ единъ човѣкъ, който му носѣше кувара, се запжти полека за кораба.

Щомъ се качи, корабътъ тръгна и придошлитѣ отъ дъжда води на рѣката тихо го обиколиха отъ вси страни като море отъ сълзи, които извираха отъ земята; стана му странно мжчно на сърдцето. Тжжното лице на селското момиче му се стори като единъ отъ хилядитѣ образи на великата, безименна, неизмѣримо дълбока мжка на майката земя, останала сама. Той чувствуваше вече желание, да се върне и вземе съ себе си самотното, изоставено въ свѣта дете. Но вѣтъра бѣ търмо надулъ платната, корабътъ бѣ въ срѣдата на буйното течение и селото бѣ вече далеко задъ него.

Тѣй, пжтникътъ биде понесенъ отъ вълнитѣ на бързо текущата рѣка и се утешаваше съ философски размишления върху безбройнитѣ раздѣли въ свѣта и върху смъртъта, последната велика раздѣла.

Ала Ратанъ нѣмаше никаква философия. Тя безпокойно сновѣше около кжщичката и сълзитѣ ѝ течеха безспиръ. Може би, тя още хранѣше тиха надежда въ нѣкой жгълъ на сърдцето си, че нейния бати ще се върне, и това бѣ причината, за гдето тя не можеше да се откъсне отъ нея. О, глупаво човѣшко сърдце!

МАШИ

I

„Маши!“

„Опитай се да заспищъ, Джотинъ, късно е“.

„Нищо. Нѣма да живѣя много още. Тъкмо мислѣхъ, че ще бжде по-добре Мани да отиде при баща си — но кжде живѣеше той?“

„Въ Ситарампуръ“.

„Ахъ, да, Ситарампуръ. Прати я тамъ. Тя не трѣбва да стои повече при единъ боленъ човѣкъ. Сама не е достатъчно здрава“.

„Вижъ ти какъвъ е! Мислишъ ли, че тя ще те остави самъ при това състояние?“

„Знае ли лѣкаритѣ какво — ?“

„Нали вижда сама! Когато ѝ загатнахъ напоследъкъ, че трѣбва да отиде при баща си, тя тѣй много плака!“

Тукъ ние трѣбва да отбележимъ, че това съобщение не отговаряше напълно на истината — за да се изразимъ меко. Въ сжщностъ, разговорътъ съ Мани бѣ следния:

„Е, дете мое, ти си получила известия отъ баща си, нали? Мисля, че видѣхъ братовчедъ ти Анатъ тукъ!“

„Да! Идущиятъ петъкъ е празника Анапраншанъ*) на моята сестра. Затова мисля, че —

„Хубаво, мило дете. Прати ѝ една златна огърлица. Майка ти ще се радва много“.

„Азъ сама искамъ, да замина. Не съмъ виждала още малката си сестричка и много бихъ желала да я видя“.

„Що думашъ? Сериозно ли мислишъ да оставишъ Джотинъ самъ? Не чу ли какво каза доктора?“

„Но нали каза, че сега за сега нѣма никаква опасностъ —“

„Даже да е казалъ това, не виждашъ ли колко е боленъ“.

„Тя е първото момиче следъ трима братя. и всички ѝ се радватъ. — Дочухъ, че празника ще бжде много тържественъ. Ако не отида, мама много ще —“

„Да, зная! Не мога да разбера твоята майка. Но много добре зная, какъ ще се разсърди баща ти, ако оставишъ сега Джотинъ самъ“.

„Пиши му едно писмо и му събщи, че нѣма причина за сериозни опасения и че ако замина даже, нѣма защо —“

„Да, имашъ право, даже и да заминешъ,

---

*) Деньтъ на отбиването, въ който за пръвъ пжтъ даватъ на детето оризъ.

не е изгубено много. Ала едно знай: че ако пиша на баща ти, ще му кажа всичко откровенно — “

„Тогавя по-добре недей писа. Азъ ще пи-тамъ моя мжжъ, и той сигурно — “

„Чуй, дете мое. Много съмъ изтърпѣла до-сега отъ тебъ, ала ако сторишъ и това, тогавя знай, че всичко между насъ е свършено. А баща ти те познава тъй добре, че ^{на}надали ще можешъ да го излъжешъ“.

Щомъ Маши си отиде, Мани разгнѣвена се хвърли върху кревата си.

Нейната съседка и приятелка дойде и я попита, какво се е случило.

„Помисли само! Не е ли грѣхота? Моята сестричка ще празнува Анатрашанъ, а тѣ не искать да ме пуснатъ да замина!“

„Мани, сериозно ли смѣташъ да заминавашъ при това състояние на мжжа ти?“

„И безъ това не помагамъ въ нищо тукъ, но и да бихъ искала, не бихъ могла. Нека ти призная откровенно: Тукъ, въ този домъ, чув-ствувамъ такова отекчение, че просто не мога да го понасямъ вече!“

„Ти си чудна жена!“

„Не мога да се преструвамъ като другитѣ и да изглеждамъ натжжена, само за да не говорятъ хората“.

„Е, кажи ми тогазъ, какво смѣташъ да правишъ?“

„Искамъ да си отида. Никой не може да ме възспре“,

„Хмъ ! Каква своенравна женица си била ти“.

II

Щомъ Джотинъ чу, че Мани била плакала само при мисълта за отпътуване къмъ своя бащинъ домъ, той се развълнува тъй много, че трѣбваше да се изправи въ леглото си. Той постави възглавницата си задъ гърба и, като се облегна на нея, каза : „Маши, отвори малко прозореца и отстрани лампата“.

Тихата нощъ мълчаливо стоеше до прозореца като нѣкакъвъ странникъ на вѣчността, и звездитѣ, свидетели на безброй смъртни сцени въ безброй вѣкове, надникнаха вжтре

Джотинъ виждаше образа на своята Мани върху тъмния фонъ на нощта и виждаше, какъ нейнитѣ голѣми тъмни очи безспирно ронѣха сълзи.

Маши се почувствува облекчена, като го съзрѣ тъй спокоенъ, защото помисли, че той спи.

Изведнажъ той направи едно рѣзко движение и каза : „Маши, вие всички мислѣхте, че Мани е твърде повърхностна, за да се чувствува щастлива въ нашия домъ. Но сега виждашъ — “

„Да, любимецо мой, сега виждамъ, че съмъ

се лъгала. — Човѣкъ се познава най вече въ изпитание!

„Маши!“

„Опитай се да заспишъ, мой любимецо“.

„Остави ме да помисля малко, да поприказвамъ. Не ми се сърди Маши!“

„Е добре, говори“.

„Преди, когато ми се струваше, че е невъзможно да спечеля сърдцето на Мани, азъ носѣхъ спокойно това. Но ти —“.

„Не, мой любимецо, не трѣбва да говоришъ тъй; азъ сжщо тъй бѣхъ примирена“.

„Нашитѣ сърдца, знаешъ, не сж безжизнени нѣща, които трѣбва само да се приематъ, за да се притежаватъ. Азъ чувствувахъ, че Мани не познава собственото си сърдце и че единъ день нѣкаква силна преживелица ще —“

„Да, Джотинъ, имашъ право.“

„Затова азъ не обръщахъ внимание на нейнитѣ мигновени прищѣвки.“

Маши премълча и подтисна една въздишка. Не веднажъ, а нѣколко пжти бѣ забелязала тя, какъ Джотинъ прекарваше по цѣли ноци на верандата. Понѣкога валѣше дъждъ, но той и тогава не се прибираше въ спалнята си. Колко дни е пролежавалъ той съ трескава глава и тя знаеше, какъ копнѣеше той, да дойде Мани и да му сложи студена кърпа възъ пламтящето чело, а въ това време Мани

се стѣгаше за театъръ. Но щомъ Мани идваше да му вѣе съ вѣтрилото си, той я отпращаше натъженъ. Само тя познаваше великата тревога на неговата душа. Колко пжти е искала тя да му каже: „Не обръщай толкова внимание на глупавото дете, остави го докато само познае копнежа и безмълвнитѣ сълзи.“ Ала такава нѣщо не може да се продума, и лесно се разбира зле. Джотинъ бѣ съградилъ въ сърдцето си единъ олтаръ на Божеството Жена, и върху него той бѣ поставилъ Мани. Той не можеше да повѣрва, че не ще вкуси отъ виното на любовта, което щедро даряваше онова Божество. И той продължаваше да се моли и да прави жертвоприношения, съ надежда, че нѣкога ще бжде възнаградень.

Маши мислѣше, че Джотинъ е заспалъ, когато той внезапно извика :

„Зная, ти мислѣше, че азъ не съмъ щастливъ съ Мани, и за това ѝ се сърдѣше. Ахъ **Маши**, щастието е като онѣзи звезди. Тѣ не закриватъ цѣлата тъмнина, има междина всрѣдъ тѣхъ. Тѣзи междини сж нашитѣ заблуди. Ние правимъ грѣшки въ живота и много нѣща разбираме криво, ала свѣтлината на истината прониква въпрѣки всичко. — Не зная защо сърдцето ми тупти тѣй радостно тази вечер“.

Маши нѣжно галѣше челото на Джотинъ и сълзитѣ ѝ тихо течаха въ тъмнината.

„Тъкмо мислѣхъ, Маши, че тя е тъй млада! Какво ли ще прави, ако азъ — —?“

„Млада, Джотинъ? Тя е достатъчно голѣма. Азъ сжщо бѣхъ млада, когато загубихъ любимия си, но азъ го намѣрихъ въ сърдцето си. Загуба ли бѣ това? И мислишъ ли, че човѣкъ трѣбва непременно да бжде щастливъ?“

„Маши, струва ми се, че тъймо, когато сърдцето на Мани се пробужда, азъ —“

„Нѣма защо да скърбишъ затова, Джотинъ. Не е ли достатъчно обстоятелството, че сърдцето ѝ се пробужда?“

Джотинъ внезапно си припомни една народна пѣсенъ, която бѣ слушалъ отдавна:

О, сърце мое, ти не се пробуди когато почука образътъ на любовта на твоята врата.

А се пробуди, когато той пое нататъкъ.

О, ти се пробуди въ тъмнина.

„Маши, колко е сега часа?“

„Около деветъ“.

„Толкова рано още! А азъ мислѣхъ, че е два или три следъ полунощъ. Моята срѣднощъ започва, щомъ слънцето залѣзе. Но защо ме карашъ да спя?“

„Нали си спомняшъ, че вчера цѣлия день почти бѣ буденъ и постоянно приказваше. Затова днесъ трѣбва рано да заспишъ“,

„Спи ли вече Мани?“

„О не, тя ти готви супата сега“.

„Сериозно ли говоришь, Маши? Наистина ли върши тя това?

„Наистина! Тя готви всичко за тебъ, трудолюбивата ти женица“.

„Азъ мислѣхъ, че Мани въобще не знае да —“

„Една жена лесно научава гѣзи работи. А въ нужда, човѣкъ самъ се учи.“

„Рибената супа, която ядохъ тази утринъ имаше единъ особено приятенъ вкусъ; мислѣхъ, че ти си я сготвила“.

„Ахъ, Боже мой, не! Мислишь ли, че Мани ще ме остави азъ да се мѣся въ нейната работа? Тя сама приготвя всичкитѣ ти дрехи. Да би могълъ да хвърлишь единъ погледъ изъ стаята, да видишь какъ всичко е почистено и наредено! — Ако я пускахъ често тукъ въ болничната стая, тя съвсемъ би се стопила. Но тя като че ли иска тъкмо това“.

„Здравето на Мани да не е —?“

„Докторътъ казва, да не я пускаме тѣй често въ твоята стая. Тя е съ слабо сърдце“.

„Ахъ, Маши, но какъ искашь да ѝ попречишь да не идва?“

„Тя ми се подчинява безусловно. Но азъ трѣбва постоянно да ѝ разправямъ, какъ си“.

*

Звездитѣ блещѣха на небето като капки

сълзи. Джотинъ спокойно се раздѣляше съ своя животъ и когато смъртта му подаде въ тъмнината дѣсницата си, тъй довърчиво я пое.

Джотинъ въздъхна слѣдъ мигъ и каза, като иаправи едно нетърпеливо движение :

„Маши, ако Мани е будна още, не би ли могла да дойде поне за една — ?“

„Да, разбира се! Веднага ще я повикамъ.“

„Нѣма да я задържа повече отъ петъ минути. Искамъ да ѝ кажа нѣщо важно“.

Маши въздъхна и излѣзе да доведе Мани. Между това, пулса на Джотинъ почна да се усилва. Той твърде добре знаеше, че нивга не е говорилъ задушевно съ Мани. Двата инструмента не можаха лесно да засвирятъ заедно.

Джотинъ поглеждаше ревниво другаркитѣ на Мани, които приказваха и се смѣха съ нея върху всевъзможни нѣща. Той укоряваше себе си, — защо не можеше самъ да води повърхностни разговори като тѣхъ? Не че той не можеше това; съ приятелитѣ си често приказваше върху всѣкидневни работи.

Ала единъ разговоръ между мъже не прилѣга винаги и за жени. Човѣкъ може да води философски разговоръ като монологъ, безъ да обръща внимание на своитѣ слушатели, но за единъ обикновенъ разговоръ сж нуждни поне двама. Може да се свири съ едн а гайда, ала не и върху единъ кимбаль. Колко пжти се е

опитвалъ Джотинъ привечерь, когато седѣше съ Мани на верандата да поведе разговоръ съ нея, но винаги се е скжсвала нишката. Тогавя му се струваше, че вечерята се срамува отъ своето мълчание. Джотинъ бѣ сигуренъ, че Мани желаше да бжде далечъ отъ него. И той страстно се молѣше да дойде още нѣкой при тѣхъ, защото единъ разговоръ, който върви трудно при двама, става лесенъ, когато беседващитѣ станатъ трима.

Той се замисли сега, какво ще каже на Мани, щомъ дойде. Но такъвъ изкуственъ разговоръ не можеше да го задоволи. Джотинъ се страхуваше, че петътѣ минути тази вечеръ ще бждатъ навѣки загубени. А между това, само тѣ му оставаха за последния интименъ разговоръ.

III

„Какво е това, дете, за кжде се стѣгашъ ?

„Искамъ да замина за Ситарампуръ“.

„Що думашъ ? А кой ще те придружи ?“

„Анатъ.“

„Не днесъ, дете мое, другъ пжтъ.“

„Да, но каютата е вече ангажирана.“

„Какво отъ това ? Загубата не е Богъ знай каква. Замини утре, утре рано.“

„Маши, азъ не вѣрвамъ въ нещастнитѣ дни на календаря. Какво ми прѣчи да замина днесъ ?“

„Джотинъ иска да говори съ тебъ.“

„Хубаво, имамъ още малко време на разположение. Азъ ще отскоча до него.“

„Ала ти не трѣбва да му кажешъ, че ще заминавашъ.“

„Добре, не ще му кажа нищо. Но азъ не мога да остана при него. Утре е празника Анапрашанъ на моята сестричка и днесъ трѣбва непременно да замина“.

„О дете мое, азъ те моля, послушай ме този единственъ пжтъ! Опитай се, поне веднажъ въ живота си, да се съсрѣдоточишъ и седни при него. Но въ никой случай недей показва, че бързашъ“.

„Какво мога да направя? Параходътъ не ще ме чака. Анатъ ще дойде следъ десетъ минути. До тогава мога да остана при него“.

„Не, не може така. Азъ нѣма да те пусна при него въ такова душевно състояние. О нещастно сжщество, човѣкътъ, когото ти измжчвашъ тѣй, скоро ще напусне този свѣтъ; ала азъ те предупреждавамъ: днешниятъ день ти не ще забравишъ нивга. Че има единъ Богъ, че има Богъ, това ще узнаешъ и ти единъ день“.

„Маши, защо ме проклинашъ?“

„О мое бедно момче, любимецо мой! Защо живѣешъ още? Тази неправда нѣма край, и азъ не мога нищо да направя, за да я възспра“.

*

Маши се поколеба единъ мигъ, сетне отново влѣзе въ стаята на болния съ надежда, че той е заспалъ между това. Но щомъ влѣзе тя, Джотинъ се разшава въ леглото си. Маши извика :

„Да видишъ какво е направила!“

„Що се е случило? Нѣма ли да дойде Мани? Защо се забави толкова, Маши?“

„Намѣрихъ я да плаче, понеже изгорила млѣкото за супата ти. Опитахъ се да я утеша като ѝ казахъ, че има още млѣко. Но мисълта, че е била тѣй невнимателна при готвенето на твоята супа, я отчайваше просто. Най-сетне сполучихъ да я утеша малко и я накарахъ да си легне. Затова не я доведохъ тази вечеръ съ себе си. Нека забрави мжката си въ сѣня“.

Въпрѣки разочарованието на Джотинъ, че Мани не дойде, той се почувствува облегченъ. Той се страхуваше да не би истинската Мани да зачерни образа, който носѣше въ сърдцето си. Това бѣ преди. А сега мисълта, че Мани е нещастна, защото изгорѣла неговото млѣко, изпълваше сърдцето му съ радость.

„Маши!“

„Да, дете мое?“

„Увѣренъ съмъ, че приближава края ми.“

Ала не скърбя за това. Моля те, да не се измжчвашъ за менъ“.

„Не, любимецо мой, нѣма да се измжчвамъ. Азъ не мисля, че само живота е добъръ, а смъртъта не“.

„Маши, повѣрвай ми, смъртъта е сладка“.

Джотинъ притихна и погледна навънъ къмъ тъмнитѣ ношни небеса, и му се стори, като че ли самата Мани пристѣпва къмъ него въ образа на смъртъта. Тя бѣ обгърната отъ вѣчна младостъ, и звездитѣ бѣха цвѣтя, които великата майка на свѣта бѣ прѣснала съ благоговии върху тъмнитѣ ѣй коси. Струваше му се, като че ли сега за прѣвъ пѣтъ я вижда подъ вѣнчалното було.*) Безконечната ношъ бѣ изпълнена отъ любовния погледъ на нейнитѣ черни очи. Мани, годеницата на този домъ, малкото момиче, разрастна въ образа на Божество, което властвуваше тамъ върху престола на звездитѣ, гдето живота и смъртъта се сливаха ведно. Джотинъ скръсти рѣце и тихо прошепна: „Най-сетне завесата' се вдигна, и булото на дълбоката тъмнина се раздра. Ахъ, мила моя, какви мжчения изтѣрпя моето сърдце, ала сега ти ще ми принадлежишъ навѣки!“

---

*) Младоженцитѣ се виждатъ за прѣви пѣтъ въ деня на сватбата подъ едно було, което хвърлятъ върху тѣхъ. Б. Пр.

„Боли ме, Маши, ала недей мисли, че страдамъ. Струва ми се, като че ли мжкитѣ постепенно се отдѣлятъ отъ моя животъ. До тукъ тѣ го следваха като товарна лодка, обвързана съ вжжета, сега, обаче, вжжетата се скжсаха и тѣ оставатъ надире, съ всичко, което ме притиска. Азъ още ги виждамъ, но тѣ не принадлежатъ вече къмъ менъ. — Маши, презъ последнитѣ два дни азъ не съмъ виждалъ Мани нито веднажъ“.

„Джотинъ, ще ти промѣня възглавницата“

„Маши, струва ми се почти, сѣкашъ Мани ме е напуснала и остава надире като натоварената съ мжки лодка“.

„Ела, срѣбни една глѣтка отъ наровия сокъ, любимецо мой. Гърлото ти трѣбва да е пресѣхнало съвсемъ“.

„Вчера написахъ завещанието си, Маши, показъхъ ли ти го вече? Не мога да си спомня“.

„Нѣма защо да ми го показвашъ, Джотинъ“.

„Когато умрѣ майка ми, азъ нѣмахъ нищо. Ти ме отхрани и изгледа. Затова мисля че —“

„Глупости, дете мое. Само кжщата бѣ моя и малко имотъ. Останалото си припечелилъ ти“.

„Но кжщата?“ —

„Това ~~е~~ е нищо. Ти направи толкова при-

стройки към нея, че мъчно може да се каже, къде се намира сега моя предишенъ домъ!“

„Сигуренъ съмъ, че любовта на Мани къмъ тебе —“

„Да, да, зная, Джотинъ. Но заспи сега, моля ти се“.

„Въпрѣки че съмъ завещалъ цѣлото си състояние на Мани, все пакъ то е твое, Маши. Тя винаги ще те слуша“.

„Защо си създавашъ излишни главоболия. любимецо мой?“

„Всичко, което имамъ, благодаря на тебъ, Когато видишъ завещанието ми, недей мисли нито за моментъ, че — —“

„Но защо говоришъ тъй, Джотинъ? Нима вѣрвашъ, че бихъ могла да бъда недоволна, щомъ завещаешъ на Мани това, което принадлежи на тебъ? Не съмъ толкова дребнава“.

„Но ти — —“

„Чуй, Джотинъ, ти искашъ да ме разсърдишъ. Да не смѣташъ да ме утетишъ съ пари.“

„Ахъ, Маши, какъ силно бихъ желалъ да ти оставя нѣщо по-хубаво отъ пари!“

„Ти си сторилъ това, Джотинъ! предостатъчно. Не запълни ли моя самотенъ животъ? Това бѣ такова щастие за менъ, сѣкашъ съмъ го заслужила отъ предишнитѣ си сжществувания. Ти си ми дарилъ толкова много, че сега, ко-

гато този животъ не може да ми даде вече нищо, азъ не ще се оплаквамъ. Да, да, остави всичко на Мани: твоя домъ, паритѣ, колитѣ и земята — този товаръ би билъ тежъкъ за менъ“.

„Азъ зная, че ти не очаквашъ вече нищо отъ живота, но Мани е още тѣй млада и —“

„О не, не трѣбва да говоришъ тѣй. Да и завещаешъ състоянието си е твое право, а колкото се отнася до радоститѣ на живота —“

„Защо, Маши, мислишъ ли, че не ще има вече радости за нея?“

„О, скръбъта ѝ ще бжде тѣй голѣма. Всички радости ще ѝ се струватъ прахъ и пепель“.

Джотинъ млъкна. Той не можеше да отсжди, дали това бѣ истина или не и дали трѣбва да съжелява, че свѣта безъ него ще бжде противенъ на Мани.

Той въздѣхна и каза: „Това, което заслужава да бжде поднесено въ даръ, ние не можемъ да оставимъ на тази земя.“

„Но и това, което оставяшъ, не е малко, любимецо мой. Азъ ще се моля само тя да съзнае цената на това, което ѝ дарявашъ“.

„Дай ми още малко отъ наровия сокъ. Маши, азъ съмъ жаденъ. Мани дойде ли вчера при менъ?“

„Да, тя дойде, но ти спѣше тогава. — Тя

дълго стоя до главата ти и те гледаше; сетне излѣзе, за да приготви дрехитѣ ти“.

„О, това е чудно! Въ сжщия моментъ, азъ сънувахъ, струва ми се, че Мани се опитва да влѣзе въ стаята ми. Вратата бѣ само подпрѣна и тя я натисна, ала тя не искаше да се отвори. Маши, ти я залъгвашъ твърде много, ти трѣбва да ѝ съобщишъ, че съ менъ се свършва вече; иначе моята смъртъ ще бжде единъ ненадѣенъ и тежъкъ ударъ за нея“.

„Мило дете, азъ ще ти поставя този шалъ на краката, тѣ сж тѣй студени“.

„Не, Маши, не мога да търпя такива нѣща на краката си“.

„Знаешъ ли, Джотинъ, че Мани сама ти е изплела този шалъ? Тя тѣй усърдно го работѣше дори ношно време, когато трѣбваше да спи. Едва вчера го привърши“.

Джотинъ взе шала и нѣжно го погали. Той усѣщаше нѣжната мекота на вълната, съкашъ държеше ржката на Мани. Нощъ следъ нощъ, тя бѣ впитала любимитѣ си мисли тукъ. Той не бѣ изплетенъ отъ вълна, а отъ нейнитѣ докосвания. Когато Маши му сложи шала върху краката, стори му се, като че ли Мани галѣше неговитѣ уморени членове.

„Маши, азъ мислѣхъ, че Мани не може да плете, — или поне не искаше да върши това“.

„Тѣзи работи се учатъ бързо. Азъ трѣб-

ваше да ѝ покажа това, разбира се. Има и грѣшки“.

„Остави грѣшкитѣ, нѣма да го прашаеме на парижкото изложение. Той ще топли краката ми, въпрѣки грѣшкитѣ.“

Джотинѣ си представи, какъ работи Мани, какъ прави грѣшки и какъ се мжчи и какъ продължава всѣка вечерь работата си. Колко мило и трогателно бѣ това! И прѣститѣ му отново нѣжно погалиха шала.

„Маши, доктора долу ли е?“

„Да, той ще остане тази ноць тукъ.“

„Кажи му, че не се нуждая отъ него и приспивателнитѣ му лѣкарства. Тѣ не ме успокояватъ, а влошаватъ положението ми. Азъ искамъ да бодърствувамъ. — Помнишь ли, Маши, нашата сватба се извърши въ една пълнолунна ноць презъ месецъ май? Утре е сжщия день и звездитѣ на онази ноць ще свѣтятъ на небето. Мани, може би, ще забрави това. Азъ искамъ да ѝ го припомня днесъ; извикай я за нѣколко минути, моля ти се. — Защо не ми отговаряшь? Докторътъ сигурно ти е казалъ, че азъ съмъ много слабъ и че всѣко вълнение — но увѣрявамъ те, Маши, че, ако тази вечерь поговоря съ Мани, нѣма защо да взимамъ лѣкарства за сънь. — Маши, не плачи тѣй! Азъ се чувствувамъ добре. Сърдцето ми е спокойно като никога. Затова

искамъ да видя Мани. — Не, не, Маши, не мога да понасямъ твоитѣ сълзи. Презъ последнитѣ дни ти бѣ тѣй спокойна. Какво ти е тази вечерь ?“

„Ахъ, Джотинъ, азъ мислѣхъ, че изворѣтъ на сълзитѣ ми е пресъхналъ; но ето че тѣ потичатъ отново. Не мога да ги възспра.“

„Извикай Мани! Искамъ да ѝ говоря за онази паметна вечерь на нашата сватба, а утре — —“.

„Ето отивамъ, любимецо мой. Шомбу ще бжде на вратата. Ако ти потрѣбва нѣщо, повикай го.“

Маши влѣзе въ стаята на Мани и рухна съ плачъ на пода. „О! ела, ела поне сега, безсърдечно сжщество! Изпълни последната молба на този, който ти е отдалъ всичко. Той умира вече, и ти недей му нанася смъртоносния ударъ.“

*

Джотинъ чу стѣпки отвънъ, приповдигна се и извика: „Мани!“

„Азъ съмъ Шомбу. Желаетъ ли нѣщо господаря ?“

„Кажѣ на господарката си да дойде.“

„Кой да дойде ?“

„Твоята господарка.“

„Тя още не се е върнала.“

„Върнала ? Отъ гдѣ ?“

„Отъ Ситарапмуръ.“

„Кога замина?“

„Преди три дни.“

Джотинъ бѣ поразенъ и всичко предъ очитѣ му се завъртя. Той падна върху възглавницитѣ, които го крепѣха и вълнения шаль, който покриваше краката му, се свлѣче на земята.

*

Когато Маши се върна следъ време, Джотинъ не спомена нищо за Мани и тя помисли, че той е забравилъ всичко.

Внезапно той извика: „Маши, разказахъ ли ти моя сънь, който имахъ напоследѣкъ.“

„Кой сънь?“

„Онзи, въ който Мани постоянно искаше да отвори вратата, а тя все оставаше затворена. Тя бѣ вънъ и напразно се мъчеше да влѣзе. Сега вече зная, че Мани навѣки ще остане предъ портитѣ ми.“

Маши не отвърна. Тя видѣ, че рухнаха измамнитѣ небеса, които бѣ съградила за Джотинъ. Щомъ дойдатъ мъжи, най-добре е, да не ги прикриваме. Замахне ли Господъ, ние нивга не можемъ да избѣгнемъ неговия ударъ.

„Маши, любовта, що посѣ ти въ менъ, ще живѣе презъ всичкитѣ ми бждащи сществуванія. Моятъ животъ тукъ на земята бѣ изпълненъ отъ нея и азъ ще я взема съ

себе си. Сигуренъ съмъ, че въ бждащия ми животъ, ти ще бждешъ родена като моя дъщеря, и азъ ще те пазя и гледамъ съ безкрайна обичъ.“

„Що думашъ, Джотинъ? Мислишъ ли, че азъ ще се родя отново като момиче? Не можешъ ли да се помолишъ, да те пригърна като синъ?“

„Не, не като синъ. Ти ще се преродишъ въ моя домъ съ онази чудна прелестъ, която те е красѣла като момиче. Азъ отсега те виждамъ въ дрешкитѣ, въ които ще те облѣка“.

„Много говоришъ, Джотинъ, опитай се да заспишъ, моля ти се.“

„Името ти ще бжде Лакшми*)“.

„Ахъ, това е старомодно име, Джотинъ.“

„Да, но и ти си моята старомодна Маши. Бихъ желалъ да дойдешъ въ моя домъ такава, каквато си сега“.

„Не бихъ искала да причиня това разочарование на дома ти; вмѣсто момче да се роди момиче.“

„Маше, ти мислишъ, че съмъ слабодушенъ и искашъ да отстранишъ всички тяжести отъ менъ“.

„Дете мое, азъ съмъ жена и като всѣка

---

*) Съпруга на Вишну, богиня на щастието красотата.

имамаъ своитѣ слабости. Презъ цѣлия си животъ се старахъ да отстранявамъ твоитѣ скърби и мжки, ала не сполучихъ.“

„Маши, презъ моя животъ тукъ, азъ нѣмахъ време да приложамъ всички поучения, които получихъ, но те ще ми послужатъ въ бждещия животъ. Тогава ще покажа, какво може да направи единъ мжжъ. Азъ разбрахъ, колко пакостно е, човѣкъ да мисли само за себе си

„Каквото и да казвашъ, любимецо мой, ти никога не си се стремѣлъ къмъ нѣщо изключително за себе си, а всичко си отдавалъ на другитѣ.“

„Едно мога да кажа за себе си: Нивга не съмъ билъ тиранъ въ щастието си, нито съмъ се опитвалъ нѣкога, съ сила да добия своето право. И затова, че азъ не можехъ да лжамъ себе си, трѣбваше дълго да чакамъ. Може би, истината най-сетне ще бжде благосклонна къмъ менъ. — Кой е тукъ, Маши, кой е тукъ?“

„Где? Нѣма никой, Джотинъ.“

„Маши, погледни, моля ти се, въ съседната стая. Струва ми се — —“

„Не, любимецо мой! Не виждамъ никого.“

„Но азъ чухъ съвсемъ ясно — —“

„Не, Джотинъ, нѣма нищо. Успокой се. Докторътъ ще дойде сега“.

Щомъ влѣзе доктора, той каза:

„Вие не трѣбва да се въртите постоянно около болния, разбирате ли, вие го вълнувате. Идете да спите, моятъ асистентъ ще остане при него.“

„Не, Маши, недей ме напуска“.

„Добре, любимецо мой, азъ ще стоя тихо въ жгъла.“

„Не, не, искамъ да бждешъ съвсемъ близо до менъ. Не мога да се отдѣля отъ ржката ти. Твоята ржка ме е водила досега и нека Богъ ме приеме отъ нея.“

„Е добре,“ каза доктора, „останете тогава. Но вие Джотинъ Бабу, не трѣбва да говорите съ нея. Време е да вземете лѣкарството си“.

„Време е за лѣкарствата? Глупости! Времето за това отдавна мина. Да приемамъ цѣрове сега, значи да се самолъжа. Азъ не се страхувамъ отъ смъртта. Маши, смъртта ми приготвя своето питие; нѣмамъ нужда отъ доктори въ този мигъ! Изпрати го! Азъ се нужда сега само отъ тебъ и отъ никой другъ, никой другъ! Не желая повече лъжи!“

„Азъ трѣбва да ви кажа като лѣкаръ, че това вълнение ви вреди!“

„Товага вървете си докторе, и не ме дразнете повече! — Отиде ли си, Маши? . . . Добре! А сега ела да сложа главата си въ твоитѣ обятия.“

„Да, любимецо мой. Опитай се да заспишъ!“

„Не, Маши, недей говори за сънъ. Защото заспа ли веднажъ, нѣма пробуждане вече. Азъ искамъ да бжда още буденъ. — Не чувашъ ли шумъ? Нѣкой иде!“

V

„Джотинъ, любимецо мой, отвори за малко очитѣ си. Тя е дошла. Погледни насамъ и вижъ!“

„Кой е дошелъ? Нѣкакъвъ сънъ?“

„Не е сънъ, любимецо мой! Мани е дошла съ баща си“.

„Коя си ти?“

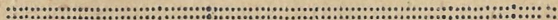
„Не я ли познавашъ? Това е твоята Мани!“

„Мани! Вратата отвори ли се най-сетне?“

„Да, мили, тя е широко разтворена.“

„Не, Маши, не искамъ този шалъ, този шалъ, този шалъ е една лъжа!“

„Това не е шала. Джотинъ. Това е нашата Мани, която се е хвърлила върху нозетѣ ти. Положи ржката си възъ нейната глава и я благослови. Недей плачи тъй, Мани! Има време затова. А сега, нека всичко притихне за мигъ.“

СУДХА

Кантишандра бѣ още младъ, когато загуби съпругата си, но той не си потърси втора другарка, а всецѣло се отдаде на своята ловджийска страсть. Тѣлото му бѣ високо и стройно, пѣргаво и здраво, погледътъ му бѣ силенъ и неговата ржка нивга не пропускаше целта. Той ходѣше въ селска дреха и другаритѣ му бѣха бореца Хира Сингъ, пѣвеца Канъ Сахемъ, Мианъ Сахемъ, Чаканлалъ и други. Не му липсваха приятели.

Презъ месецъ Аграхайянь*) той бѣ на ловъ съ своитѣ другари изъ блатиститѣ мѣста на Найдиги. Тѣ бѣха въ лодки и цѣлъ полкъ слуги, сжщо въ лодки, сновѣха край брѣга. Селскитѣ жени не можеха почти да се окжпятъ, или да взематъ вода. Цѣлиятъ день земя и небо трещѣха отъ тѣхнитѣ пушечни истрели, а привечерь музиката имъ прогонваше навредъ съня.

Една утринъ, когато Канти почистваше въ лодката любимата си пушка, той бѣ стреснатъ

---

*) Ноемврий — Декемврий.

отъ единъ викъ, съкашъ на дива патица. Като се озърна, той видѣ едно селско момиче, което държеше две бѣли млади патици въ ржка и се приближаваше къмъ водата. Малката рѣкичка бѣ застояла почти, тъй като множество растения препрѣчваха пжтя ѝ. Момичето пушна паткитѣ въ водата и ги пазѣше боязливо. Сигурно близостта на ловцитѣ бѣ причина за нейното безпокойствие, а не неопитомеността на птицитѣ.

Хубостта на момичето идѣше отъ нѣкаква странна свежестъ и недокоснатостъ, съкашъ току що бѣ излѣзла изъ работилницата на Вишвакарманъ*). Трудно бѣ да се опредѣлятъ годинитѣ ѝ. Нейната фигура изобщо бѣ почти като на жена, но лицето ѝ имаше израза на такава детска чистота, щото явно бѣ, че житейски впечатления не бѣха оставили още следи въ нейната душа. Тя сама, изглежда, незнаеше, че бѣ стигнала предъ дверитѣ на своето моминство.

Канти бѣ преустановилъ чистенето на пушката си. Той седѣше въ лодката като прикованъ отъ нѣкакво чудо. Не се надѣваше да срещне такова лице срѣдъ тѣзи мѣста. И все пакъ неговата красота прилѣгаше по-добре къмъ тази срѣда, отколкото къмъ разкоша на нѣкой дворець. Една пжпка е по-любима на

---

*) Божесивения художникъ въ инд. митъ.

клона, отколкото въ златна ваза. Цъфтѣщата тръстика блестяше въ есенната роса и утринното слънце, и въ тази рамка свежото моминско лице се стори на възхитения Канти като нѣкаква черковна икона. Калидаза е забравилъ да възпѣе съпругата на Шива, самата царица на планинитѣ, която понѣкога е слизала къмъ младия Гангъ съ сжщо такива млади патенца въ ржка. И докато я съзерцаваше тѣй захласнатъ, момичето изведнажъ се обърна уплашено и надавайки единъ странно болезненъ викъ, хвана бързо патицитѣ и ги скри до гърдитѣ си. Въ следния мигъ тя напустна рѣчния брѣгъ и изчезна въ близкитѣ бамбукови гжстаци. Когато Канти се обърна, той забеляза единъ отъ своитѣ хора, съ празна пушка въ ржка, да се прицелва въ патицитѣ. Той бързо скокна къмъ него и му залепи една плесница. Смаяниятъ шегобиецъ завърши шегата си на земята. Канти продължи да чисти своята пушка.

Ала любопитството му не го оставяше на мира и го тласкаше къмъ гжстациитѣ, гдето бѣ изчезнало момичето. Следъ като се промуши презъ тѣхъ, той се отзова предъ единъ селски чифликъ, който ясно говорѣше за благосъстоянието на стопанина му. Отъ едната страна бѣха редица хамбари съ сламени покриви, отъ другата страна — добре почистения оборъ за

крави, до когото имаше гжсталакъ. Подъ него седѣше момичето, което бѣ видѣлъ тази утринъ и плачеше надъ единъ раненъ гължбъ, въ чиято жълта човка се опитваше да налѣе малко водица. Сива котка бѣ се опрѣла на преднитѣ си лапи и поглеждаше съ нескриваемо желание къмъ птицата, но щомъ се опитваше, отъ време на време, да се приближи, тя получаваше отъ момичето единъ предупредителенъ ударъ по носа и се връщаше на старото си мѣсто.

Тази малка картина, въ рамкитѣ на спокойно почиващия чифликъ презъ обѣдната тишина, направи силно впечатление на отзивчивото сърдце на Канти. Презъ нѣжната зеленина на гжстака се провираха лжчитѣ на слънцето и си играяха върху полагата на момичето. Недалечъ лежеше една крава, която преживаше спокойно и съ мързеливи движения на главата и опашката отпѣждаше мухитѣ. И тази, която сутринята на рѣчния брѣгъ му се стори нѣкаква горска принцеса, сега, всрѣдъ обѣдната тишина, му се видя като самата богиня на дома, която, изпълнена отъ милость, се мори надъ едно страдащо същество. Канти, който бѣ навлѣзълъ съ пушка въ ржка въ нейното царство, се почувствува нѣкакъ виновенъ. Сѣкашъ бѣ крадецъ, заловенъ на мѣстопрестѣпленieto. Нѣщо го подтикваше да ѝ каже, че не той е ранилъ гължба. Но докато стоеше и не зна-

еше какво да прави, нѣкой извика изъ кжщата: „Судха!“ Момичето скочи. „Судха“ обади се гласътъ още веднажъ. Тя взе гълъба съ себе си и влѣзе вжтре. „Судха“, помисли си Канти, „какво подходяще име!“*)

Той се върна при своята лодка, предаде пушката на единъ отъ хората си и се запжти за чифлика презъ главния входъ. Тамъ той намѣри единъ браминъ на срѣдна възраст, съ спокойно, гладко обрѣснато лице; брамина седѣше предъ дома си и четѣше книга. Канти намѣри въ неговото добродушно и сериозно лице нѣщо отъ топлотата, която излъчваше младата девойка.

Канти поздрави и, като пристжпи по-близо, каза: „Мога ли да помоля за малко вода, господине? Азъ съмъ тѣй жаденъ.“ Браминътъ му каза добре дошълъ съ задушевна гостоприемностъ и, следъ като го покани да седне на скамейката, влѣзе вжтре и собственоржчно донесе една малка паница съ сладкиши и стомна съ вода.

Следъ като си хапна и пийна Канти, браминътъ го помоли да му каже името си. Канти назова своето и това на баща си и родното си мѣсто. „Ако мога да ви услужа съ нѣщо, господине“ добави той, както е прието, „бихъ се чувствувалъ щастливъ.“

---

*) Судха значи нектаръ.

„Благодаря, но нѣмамъ нужда отъ нищо“, спокойно каза Набинъ Банерчи, „сега за сега имамъ само една единствена грижа“.

„И каква е тази грижа?“ попита Канти.

„Грижата за моята дъщеря Судха, която порастна вече“, (Канти се усмихна, като си спомни дѣтското ѝ лице) „и за която не съмъ намѣрилъ още достоенъ годеникъ. Само да я омжжа добре, тогава ще помисля, че съмъ си изпълнилъ дълга на този свѣтъ. Но тукъ, изъ нашенско, нѣма подходящъ годеникъ за нея, а азъ не мога да напуства службата на моя Богъ, за да ѝ търся другаде съпругъ“.

„Ако бихте дошли въ лодката ми, господине, тамъ бихме могли да поговоримъ за сватбата на дъщеря ви“. Съ тѣзи думи, Канти си взе сбогомъ и се завърна къмъ своята лодка. Следъ това прати нѣколко души въ селото, да събератъ сведения за дъщерята на брамина. Отговорътъ бѣ единодушна похвала на нейната красота и на добродетелитѣ ѝ.

Когато на следния день стария човѣкъ дойде къмъ лодката, за да направи обещаното си посещение, Канти го поздрави съ дълбоко почитание и го помоли за ржката на неговата дъщеря. Браминътъ бѣ тѣй изненаданъ отъ неочаквано сполетѣлото го щастие — защото Канти принадлежеше не само къмъ известна браминска фамилия, а сжщевременно бѣ единъ

богатъ и почетенъ земледѣлецъ —, че не можеше отначало да каже нито дума. Той помисли, да не би да е станала нѣкаква грѣшка. Най-сетне попита механично: „Вие самъ искате да вземете моята дъщеря?“

„Ако ме считате достоенъ за нея“, каза Канти.

„За Судха ли е думата?“ попита старецътъ. още веднажъ.

„Да“, бѣ отговорътъ.

„Но не искате ли да я видите и да поприказвате съ нея?“

Канти премълча, че я е видѣлъ вече и каза: „О, това ще стане преди сватбата, въ момента на щастливата среща*)“.

Старецътъ каза съ треперящъ отъ вълнение гласъ: „Моята Судха е наистина добро момиче, изкусна въ всѣка домашна работа. Понеже вие я взимате тѣй великодушно на вѣра, то нека тя нивга не ви причини скръбъ. Това е моята благословия“.

Голѣмата кжца на архиваря бѣ наета за свадбенитѣ тържества, които бѣха опредѣлени за месецъ магъ**), тѣй като Канти не искаше да чака по-вече. Годеникътъ се яви на опредѣле

---

*) Следъ годѣжа, годеникътъ и годеницата не трѣбва да се виждатъ до този моментъ на свадбенитѣ тържества, който се нарича „щастливата среща“.

**) Януарий—Февруарий.

ното време на своитѣ слонове съ барабани, музика, факелно шествие, и тържествата започнаха.

Когато настъпи момента на „щастливата среща“ и пурпурното було бѣ хвърлено върху девойката, Канти погледна своята годеница. Въ срамежливото, смутено лице, което се навеждаше подъ годенишката корона и бѣ покрито съ нѣкакъвъ кремъ, той едва можа да познае селското момиче, чийто образъ постоянно бродѣше въ въображението му, и неговото вълнение бѣ тъй голѣмо, че всичко се събра като мъгла предъ очитѣ му.

Щомъ се свършиха сватбенитѣ тържества и женитѣ се сбраха въ стаята на годеницата, една стара жена отъ селото настоя, Канти самъ да смъкне годенишкото було на своята съпруга. Той стори това и отскочи назадъ. Не бѣ сжщето момиче.

Стори му се, сѣкашъ нѣщо се надигаше въ него и му промушваше мозъка. Като че ли загасваше свѣтлината на лампата и тъмнината покриваше съ черно самото лице на годеницата.

Въ първия мигъ той се ядоса на своя дѣдо. Стариятъ мошеникъ му бѣ показалъ едно момиче, а бѣ му далъ друго. Но при по-спокойна размисълъ, той си спомни, че старецътъ въобще не бѣ му показвалъ никаква дъщеря, — че всичко това бѣ негова соб-

ствена вина. Той намъри за най-добре, да не издаде своята нехайна глупост на хората, и съ привидно спокойствие отново зае мѣстото си.

Той щастливо преглътна горчилото, но не можа да се отърве отъ неговия вкусъ. Безкрайната веселостъ на сватбеното общество го дразнѣше. Ядосваше се на себе си и на цѣлия свѣтъ.

Внезапно забеляза, че годеницата му, която седѣше до него, се стресна и нададе викъ; единъ заякъ бѣ влѣзалъ въ стаята и бѣ скочилъ надъ краката ѝ. Следваше го момичето, което той бѣ видѣлъ преди. Тя хвана зайчето, взе го на ржце и почна да му приказва нѣщо, като го галѣше. „Ахъ, лудото момиче!“ извикаха женитѣ и ѝ правеха знаци да напусне стаята. Ала тя не обърна внимание на тѣхъ, а влѣзе вжтре и съвсемъ спокойно седна тъкмо срещу двойката, за да ги наблюдава съ детинско любопитство. Когато една слугиня пристѣпи къмъ нея и я хвана за ржката, за да я отведе навънъ, Канти и забрани това и каза: „Остави я на мира.“

„Какъ се кавашъ ти?“ обърна се той къмъ момичето.

То заклати тѣлото си, но не отговори. Всички жени въ стаята почнаха да се усмихватъ.

Канти зададе другъ въпросъ: „Какво правятъ малкитѣ патенца?“

Момичето продължаваше да го гледа безмълвно.

Съвсемъ смутения Канти събра всичката си смѣлость още веднажъ и състрадателно се заинтересува за ранения гължбъ, но и това не помогна. Увеличаващиятъ се смѣхъ въ стаята показваше, че има нѣщо комично въ тая работа.

Най-сетне Канти узна, че момичето било глухонѣмо и другарка на всички животни въ селото. Чиста случайность е била, гдето тя тогава станала при вика „Судха“.

Това бѣ втори ударъ за Канти. Тъмната завеса, която бѣ застанала предъ очитѣ му, се раздра. Съ една въздишка на облекчение, която идѣше отъ дълбочината на душата му, сѣкашъ бѣ спасенъ отъ гибель, той се взрѣ отново въ лицето на своята годеница. Свѣтлината, която идѣше отъ неговото сърдце и отъ блѣснатитѣ лампи, падна върху нейния милъ образъ. Чакъ сега го видѣ той въ истинския му блѣсъкъ и разбра, че благословията на Набина ще се сбждне.

ПАЗИТЕЛЪ НА НАСЛЕДСТВОТО

I

Бриндабанъ Кунду влѣзе разгнѣвенъ при баща си и му каза : „Ей сега, веднага си отивамъ.“

„Неблагодарно сжщество!“ — извика презрително Джаганатъ Кунду, бащата. „Когато ми се отплатишъ за всичко, което съмъ сторилъ за тебъ, тогава може да говоришъ тъй.“

Въ дома на Джаганатъ не се прѣскаха Богъ знай колко пари за храна и облѣкло. Нашитѣ стари мждреци можеха да прекаратъ съ невѣроятнo малко нужди. Начинътъ, по който живѣеше Джаганатъ, показваше, че той не отстъпва много отъ тѣхнитѣ идеали. И ако не можеше напълно да имъ подражава, това се дължеше отчасти на зависимостта му отъ новото разюздано общество, отчасти на нѣкои неразумни изисквания на природата при стремежа ѝ, да задържи връзкитѣ между тѣлото и душата.

Докато Бриндабанъ не бѣ жененъ, работата вървѣше доста добре, но следъ сватбата, той започна да отстъпва отъ идеала на баща си. Стана ясно, че неговитѣ понятия за благосъсто-

яние се отвърщаха отъ духовното и се от-
правяха къмъ материалното, къмъ мжтнитѣ
води на разюздания свѣтъ. Той не искаше
смирено да приема неприятността, която му
причиняваше горещината и студа, глада и
жаждата. Необходимото, което му бѣ нужно
като храна и дрехи, все повече се разрастваше.

Баща и синъ се спречкваша все по-често.
Най-сетне се разболѣ жената на Бриндабанъ и
трѣбваше да се извика лѣкаръ. Но когато
докторътъ предписа едно скъпо лѣкарство за
болната, Джаганатъ взе това обстоятелство
като очевидно доказателство за неговата не-
способностъ и му посочи вратата. Отначало
Бриндабанъ моли баща си, да не прекъсва тъй
лѣкуването, сетне се разсърди и почна да го
упрѣква, но и това не помогна. Когато жена
му умрѣ, той се нахвърли на баща си и го
нарече убиецъ.

„Глупости!“ рече бащата. Та нима не умира-
ратъ хората и като поглъщатъ разни лѣкарства?
Ако скъпитѣ лѣкарства могатъ да спасятъ жи-
вота на човѣка, защо не сж безсмъртни то-
гава императори и крале? Азъ вѣрвамъ: ти
не се надѣваше, че твоята жена трѣбва да
умре по-тържествено отъ твоята майка и твоята
баба.

Ако Бриндабанъ не бѣ смазанъ отъ пе-
чаль и съвсемъ неспособенъ да мисли, тѣзи

думи действително биха го утешили малко. Нито майка му, нито баба му бѣха взимали нѣкакви лѣкарства, преди да кажатъ сбогомъ на свѣта, и това бѣ старъ обичай въ фамилията. Но уви, младото поколѣние не искаше да мре споредъ тѣзи древни обичаи! По това време, въ което се разиграва нашия разказъ, току що бѣха дошли англичанитѣ. Добритѣ стари правовѣрни хорица бѣха ужасени отъ безбожието на новото поколѣние; тѣ се бѣха свили въ жглитѣ си и се опитваха да смучатъ утеха изъ старитѣ си лули.

Както и да е, но модерния Бриндабанъ каза на стария си баща: „Ей сега, веднага те напускамъ.“

Бащата нѣмаше нищо противъ и тържествено отвърна, че ако нѣкога даде на сина си пара, то нека това се смѣтне отъ Боговетѣ, като че ли е пролѣлъ свещенната кръвъ на крави*). Бриндабанъ, отъ своя страна, рече, че ако нѣкога вземе нѣщо отъ баща си, това да му се смѣтне като майкоубийство.

Тази малка революция бѣ едно интересно събитие за хората въ селото, всрѣдъ вѣчното еднообразие на тѣхния животъ. И когато Джаганатъ обезнаследи своя синъ, всѣки споредъ силитѣ си се помжчи да го утеши. Всички

---

*) Кравата у инуситѣ е на голѣма почитъ.

бѣха на мнение, че само въ такава една разюздана епоха нѣкой би се раздѣлилъ отъ баща си заради жена. И тѣ даже обосноваха това си твърдение тѣй: „Когато нѣкому умре жената“, казваха тѣ, „той веднага би могълъ да си намѣри друга. Ала когато умре баща му, тогава нито съ пари, нито съ добри думи би намѣрилъ другъ, който да го замѣсти.“ Тѣхната логика бѣ безспорно права, но трѣбва да се има предъ видъ, че пълната невѣроятност да намѣри другъ баща много малко загрижваше нещастния синъ. Напротивъ.

И на стария раздѣлата съ Бриндабанъ не му се видѣ тежка. Най-напредъ щѣха да се намалятъ разноскитѣ въ кжщи. А следъ това бащата се освободи отъ единъ страхъ, който винаги го е преследвалъ: отъ страха, че неговия синъ и наследникъ може да го отрови единъ день. Когато ядѣше на своята скромна трапеза, той не можеше сѣкашъ да се освободи отъ мисълта за отровата. Следъ смъртъта на снаха си, този страхъ понамалѣ малко, а сега, като замина и сина, съвсемъ изчезна.

Но сърдцето на стареца имаше едно слабо мѣсто. Бриндабанъ бѣ взелъ съ себе си и своя четиригодишенъ синъ Гокулъ Чандра. Разноскитѣ за детето бѣха толкова малко, че не можеха да попречатъ на любовта на Джаганатъ къмъ него. Но колкото и искрена да бѣ тж-

ата му, че Бриндабанъ го откъсна отъ детето, гвесе пакъ въ смѣткитѣ му се вмисаше мисълта, колко ще спести месечно при отсъствието на двамата, и колко въ една година.

Съ течение на времето обаче, на стареца ставаше все по-тъжно, че живѣе самъ въ празната къща и че го нѣмаше Гокулъ Чандра, който играеше по-рано въ нея. Сега вече нѣмаше никой тукъ, да го закача, когато си четѣше молитвата, никой, който да му дигне яденето и да го изяде, никой, който да избѣга съ мастилницата му, когато си правѣше смѣткитѣ. Еднообразието на всѣкидневния му животъ, което не се прекъсваше отъ нищо, почна да му се струва непоносимо. Той намѣри, че такова безмятежно спокойствие може да се понесе само на онзи свѣтъ. Когато поглеждаше дупкитѣ, които бѣ направилъ неговия внукъ на покривката или рисункитѣ съ мастило, пакъ отъ сжщия художникъ, тогава сърдцето му се изпълваше съ тъга. Нѣкога той бѣ упреквалъ внучето си, че за две години е скъсало дрешката си, а сега, когато Джаганатъ влѣзе въ спалнята и съзрѣ остатъцитѣ, очитѣ му се просълзиха. Той ги скри грижливо и даде тържествено обещание, че ако Гокулъ се завърне отново, той нѣма да му се кара, ако ще и всѣка година да къса по една дреха.

Ала Гокулъ не се върна, и бедния Джаганатъ старѣше все по-вече. Празниятъ домъ му се струваше всѣки день по-празенъ.

Стариятъ човѣкъ не можеше да се сдържа самъ въ кжщи. Даже по обѣдъ, когато всички почетни люде отъ селото си почиваха, Джаганатъ все още се разхождаше изъ селото съ дългата си лула въ ржка. Децата спираха да играятъ, щомъ го видѣха, отстѣпваха на почетно разстояние и изпѣваха единъ стихъ, съчиненъ отъ единъ селски поетъ, който възпѣваше спестовнитѣ способности на стария господинъ. Никой не смѣше да изговори истинското му име, отъ страхъ, че нѣма да хапне нищо този день *) и хората му прикачваха други имена. Старитѣ хора го наричаха Джаганашъ („Разрушителъ на свѣта“), а младото поколѣние го зовѣше вампиръ. Може би за това, че безкръвната, изсъхнала кожа на стареца имаше външно сходство съ нѣщо вампирско.

II

Единъ следъ обѣдъ, когато Джаганатъ се разхождаше по засѣнченитѣ отъ мангови дървета селски улици, той видѣ едно момче, оче-

---

*) Бенгалско суевѣрие, споредъ което, всѣки, който спомене името на единъ скжперникъ, нѣма да получи нищо за ядене презъ деня.

видно чужденче, което бѣ завладѣло капитанското мѣсто всрѣдъ селската младежъ и сега имъ разясняваше плана на нѣкакво ново нападение. То бѣ успѣло да се наложи като главатаръ на децата чрезъ силата на характера си и примамливата новостъ на своитѣ идеи. Въ момента, когато мина стареца, то не избѣга заедно съ тѣхъ, а, напротивъ, приближи се до него, изтърси отъ намѣталото си единъ живъ гущеръ, който скочи върху дѣдото, премина по гърба му, пакъ скочи и изчезна въ гжстака. Бедниятъ човѣкъ треперѣше отъ страхъ съ цѣлото си тѣло, за голѣмо удоволствие на децата, които възклицаваха отъ радостъ. Джаганатъ продължи пѣтя си, като се караше. Но той не бѣ се отдалечилъ много и гамчата*) изчезна отъ раменетѣ му, за да се появи още въ сщия моментъ като турбанъ на главата на чуждото момче.

Новитѣ любезности на това дяволче подействуваха освободително върху Джаганатъ. Отдавна никой не бѣ го закачалъ тѣй. Следъ дълги одумвания и всевъзможни хубави обещания, най-сетне, той сполучи да накара момченцето да се приближи до него и между тѣхъ се завърза следния разговоръ:

„Какъ се казвашъ, мило дете?“

---

*) Шалъ на раменетѣ.

„Нитай Палъ“.

„А где живѣешъ?“

„Това нѣма да кажа“.

„Кой е баща ти?“

„Нѣма да кажа“.

„Защо не?“

„Защото съмъ избѣгалъ отъ кжщи“.

„А защо си направилъ това?“

„Баща ми искаше да ме прати на училище“.

На Джаганатъ се стори, че би било без-
полезно прахосничество да се праща на учи-
лище такова момче и той си каза, че бащата
трѣбва да е нѣкой непрактиченъ човѣкъ, щомъ
не е съзналъ това.

„Чуй, мило дете“, каза Джаганатъ, „искашъ
ли да дойдешъ при менъ и да живѣешъ въ
кжщи?“

„Все ми е едно“, отвърна момченцето. И
веднага се настани у Джаганатъ като у дома
си, безъ много размисли, сѣкашъ кжщата бѣ
сѣнката на нѣкое дърво по пжтя. И не само
това. То почна да изявява желаніята си за
храна и дрехи съ такова хладно спокойствие,
сѣкашъ бѣ платило смѣтката отпреди; а щомъ
нѣщо не бѣ тѣй, както искаше то, много-много
не мислѣше, а се и караше съ стареца. На Джа-
ганатъ би било лесно да се справи съ свое
дете, но сега, когато това момче бѣ чуждо, той
трѣбваше да се помири съ положението си.

III

Селенитѣ бѣха извънредно много зачудени, като видѣха какъ Джаганатъ гледаше детето. Тѣ бѣха сигурни, че краятъ му е близъкъ, и се чувствуваха нѣкакъ засегнати, че той ще остави цѣлото си имане на този нехранимайко, дошълъ кой знае отъ гдето. Тѣ биха сторили нѣкакво зло на детето, отъ зависть, ако старецътъ не го пазѣше като собствената си зеница.

Отъ време на време, момчето го заплашваше, че ще избѣга и тогава старецътъ го задържаше съ обещание да остави цѣлото си наследство нему. Колкото и да бѣ малко детето, но то все пакъ разбираше напълно голѣмината на това обещание.

Селенитѣ започнаха да разпитватъ за бащата на момчето. Сърдцето имъ се топѣше отъ състрадание за натжженитѣ му родители и тѣ казваха, че сина трѣбва да е едно безбожно сжщество, щомъ се е решилъ да имъ причини такава мъка. Тѣ го отрупваха съ проклятия, но яростта, съ която вършеха това, издаваше повече тѣхната зависть, отколкото справедливостта имъ.

Единъ день старецътъ чу отъ единъ пжтникъ, че нѣкой си Дамодаръ Палъ търсѣлъ своя загубенъ синъ и сега се навѣрталъ изъ околността.

Когато Натай чу това, той се изплаши много; той искаше да зареже и богатство и имане и да избѣга. Но Джаганатъ го успокои: „Азъ ще те скрия на едно мѣсто, кждето никой не ще може да те намѣри, дори тукашнитѣ селени“, каза той.

Това възбуди любопитството на детето и то запита: „О, но кжде? Покажи ми по-скоро мѣстото!“

„Ако ти го покажа сега, ще забележатъ хората. Почакай, докато настѣпи нощта“, отвърна Джаганатъ.

Това таинствено скривалище, въодушеви детето. То си представи какъ ще играе на криеница следъ отминаването на баща си, съ своитѣ другарчета и какъ ще се обзаложи съ тѣхъ. Никой нѣма да може да го намѣри. Не бѣ ли това весело? Баща му ще претърси цѣлото село, ала не ще го намѣри — каква величествена игра!

На обѣдъ Джаганатъ заключи детето въ кжщи и изчезна за нѣколко часа. Когато се върна, Нитай го отрупа съ въпроси.

Почна да се стѣмва. Нитай каза: „Дѣдо, ще ходимъ ли сега?“

„Нека настѣпи нощта“, отвърна Джаганатъ.

Следъ малко детето извика: „Сега е нощъ дѣдо, хайде, нека вървимъ“.

„Селенитѣ не сж си легнали още“, прошепна Джаганатъ.

Нитай почака още малко, сетне каза отново: „Сега сж си легнали, дѣдо, сигурно. Хайде сега да вървимъ.“

Настѣпваше нощъта. Сънътъ бѣ почналъ да натежава на клепкитѣ на бедното дете и то трѣбваше да прави голѣми усилия, за да се държи будно. Къмъ среднощъ, Джаганатъ взе момчето за ржка и напусна къщата. Тѣ се промъкнаха тихо изъ тъмнитѣ улици на спящото село. Нито единъ звукъ не нарушаваше тишината, само отъ време на време се чуваше въ далечината лаенето на нѣкое куче, и другитѣ кучета наоколо му пригласяха въ хоръ; или нѣкоя нощна птица, събудена отъ човѣшкитѣ стѣпки въ този късенъ часъ, пролетяваше край тѣхъ. Нитай треперѣше отъ страхъ и се държеше здраво за ржката на Джаганатъ.

Тѣ пресѣкоха нѣколко ливади и най-сетне се отзоваха въ една блатиста мѣстность, където самотно стърчеше единъ полуразрушенъ, празенъ храмъ. „Ахъ, тукъ ли е!“ извика Нитай разочарованъ. Той бѣ си представилъ мѣстото съвсемъ друго. Тукъ нѣмаше нищо таинствено. Колко пжти вече, откакъ е избѣгълъ отъ дома, той е прекарвалъ нощъта въ такива напуснати храмове. То бѣ действительно ху-

баво мѣсто за скривалище, но другаритѣ му биха могли много лесно да го намѣрятъ.

Джаганатъ влѣзе вжтре и отмѣсти отъ срѣдата единъ камъкъ. Очуденото дете съзрѣ едно подземно скривалище, въ което горѣше лампа. Страхъ и любопитство се борѣха въ неговото малко сърце. Джаганатъ слѣзе по една стълба надолу и Нитай го последва.

Когато момчето се озърна наоколо си, то видѣ навсѣкжде край стениѣ голѣми кюпове. Въ срѣдата бѣ прострѣнъ килимъ, а предъ него бѣха приготвени боя, цвѣтя и всичкн останали принадлежности, необходими за пуджа*) За да задоволи любопитството си, детето брѣкна въ единъ отъ кюповетѣ и извади малко отъ съдържанието. То бѣха рупии и златни пари.

Джаганатъ се обърна къмъ момчето. „Азъ ти казахъ, Нитай, че ще ти дамъ всичкитѣ мои пари. Нѣмамъ много, тѣзи кюпове съдържатъ всичко, което притежавамъ. Това искамъ днесъ да ти предамъ“.

Детето скочи отъ радостъ. „Всичко ли?“ извика то. „Но ти не ще вземешъ нито една рупия отъ тѣхъ, нали?“

„Ако сторя това“, каза старецътъ тържествено, „нека изсѣхне ржката ми. Но азъ поставямъ и едно условие. Ако нѣкога дойде тукъ

---

*) Богослужебенъ обрѣдъ.

моя внукъ Гокулъ Чандра, или неговия синъ или неговия внукъ или правнукъ или нѣкои отъ неговитѣ наследници, тогава ти ще му предадешъ всичко, до последната пара“.

Момчето помисли, че старецътъ говори глупости. „Добре“, отвърна то.

„Тогава седни на този килимъ“ каза Джаганатъ.

„Защо?“

„Защото сега ще отслужимъ една пуджа“.

„Но защо?“ повтори детето смаяно.

„Така трѣбва да стане, споредъ предписанията“.

Детето седна на килима, както му бѣ казано. Джаганатъ намаза челото му съ нѣкакво масло, нарисува му единъ червенъ знакъ между веждитѣ, постави вѣнецъ на шията му и започна да произнася разни заклинания.

Бедниятъ Нитай го достраша като видѣ да му се кланятъ като на нѣкакво Божество, „Дѣдо“, прошепна той.

Но Джаганатъ не отговори, а продължи заклинанията си.

Накрай, той дотѣтри съ голѣма мжка всички кюпове предъ детето и го накара да произнесе следната клетва:

„Азъ обѣщавамъ тържествено, че цѣлото това сжкровище ще предамъ на Гокулъ Чандра Кунду, синътъ на Бриндабанъ Кунду, вну-

кътъ на Джаганатъ Кунду или на неговия синъ, внукъ, правнукъ или другъ нѣкой прѣмъ неговъ наследникъ“.

Детето трѣбваше да повтори тази клетва предъ всѣки кюль, та му се зави свѣтъ и схвана езика. Когато се привърши церемонията, въздухътъ на подземието бѣ преизпълненъ отъ дима на лампата. На детето му бѣ пресъхнало гърлото и всичкитѣ му членове горѣха. Почти се задушаваше.

Лампата мъждукаше едва, докато най-сетне съвсемъ загасна. Въ пълната тъмнина, която последва, Нитай можа да чуе само, какъ старецътъ се изкачваше по стълбата. „Дѣдо, где отивашъ?“ попита той уплашенъ.

„Азъ си отивамъ сега“, отвърна Джаганатъ, „а ти ще останешъ тукъ. Никой не ще те намѣри. Не забравяй името Гокуль Чандра, синъ на Бриндабанъ, внукъ на Джаганатъ“.

Следъ това той изтегли стълбата. Детето се молѣше съ задушенъ отъ страхъ гласъ: „Азъ искамъ да се върна при татко!“

Джаганатъ постави камъка отново на мѣстото си. После коленичи и допрѣ ухото си до камъка. Той чу още еднажъ гласътъ на Нитай: „татко“ — следъ това се чу нѣкакъвъ шумъ, сѣкашъ нѣщо тежко падна на земята — и мъртва тишина.

Следъ като Джаганатъ предаде имането си

на единъ якъ*), той започна да покрива гамъка съ земя. После насъбра отгоре разрушени парчета отъ стената. А най-отгоре постави трева и горска шума. Ношъта бѣ почти преминала, а той все още неможеше да се откъсне отъ мѣстото. Постоянно си слагаше ухото на земята и се слушваше. Струваше му се, каточели отъ нѣкъде дълбоко, дълбоко — отъ самото сърдце на земята — се дочуватъ стенания. Струваше му се, че нощното небе е залѣно отъ тѣзи викове, и човѣчеството, събудено въ снѣга си, се е изправило въ своето легло и се слуша.

Старецътъ като лудъ трупаше земя върху камъка. Той искаше да заглуши онзи викъ, но все още му се струваше, че нѣкой вика „татко“.

Той удари съ кракъ земята съ всичка сила и извика: „Мълчи, иначе ще те чуятъ хората“. Ала викътъ „татко“, каточели не стихваше.

Слънцето освѣтяваше вече източниятъ небосклонъ. Тогава Джаганатъ напусна храма и се отпрати презъ ливадитѣ за своя домъ.

Но ето че и тукъ нѣкой му извика: „Татко!“ Той се обърна изплашенъ и видя своя синъ.

„Татко“, каза Бриндабанъ, „научихъ се, че

---

*) Якъ или якша е едно свѣрхестествено същество, за което се говори въ староиндийскитѣ повѣрїя. Днесъ въ Бенгалия подъ якъ разбиратъ духъ, който пази съкровище, както въ настоящия разказъ.

моего дете се е скрило въ кжщата ти. Азъ искамъ да си го взема“.

Старецътъ се наклони напредъ и извика съ широко разтворени очи и разкривена уста: „Твоего дете?“

„Да, моя Гокуль. Той се нарича сега Нитай Палъ, а азъ самия — Дамодаръ Палъ. Твоята „слава“ се е пръснала толкова много изъ околността, че азъ трѣбваше да скрия произхода си, понеже хората иначе биха се отказали да произнасятъ името ни.

Старецътъ полека вдигна ржцетъ си нагоре. Пръститъ му започнаха болезнено да се свиватъ, сѣкашъ се опитваше да хване нѣщо въ въздуха. Следъ това рухна на земята.

Когато се съвзе отново, той повлече сина си къмъ изоставения храмъ. Щомъ стъпиха вжтре, старецътъ го попита: „Чувашъ ли нѣщо да стене?“

„Не“, каза Бриндабанъ.

„Но вслушай се по-добре! Не чувашъ ли нѣкой да вика, „татко“?“

„Не“.

Това, изглежда, го успокои.

Но отъ този моментъ той се разхождаше наоколо и питаше хората: „Не чувате ли нѣкой да стене?“ Тъ се смѣха на вдетенилия се старецъ.

Около четири години по-късно, Джаганатъ

бѣ на смъртно легло. Когато свѣтлината на свѣта започна да изчезва отъ очитѣ му и дишането му се затрудни все повече, тогава той се изправи въ леглото си като трескавъ. Той дигна дветѣ си рѣце на горе, каточели искаше да хване нѣщо и прошепна: „Нитай, кой ми отне стълбата?“

Неспособенъ да намѣри стълбата, за да се освободи отъ своя страшенъ затворъ, кждето нѣмаше свѣтлина и въздухъ, той отново падна на леглото си и се пренесе въ онѣзи селения, кждето никой не е билъ намѣренъ досега въ вѣчната игра на криеница въ свѣта.*)

---

*) Събития като разказанитѣ въ тази история, които, за щастие, сега принадлежатъ на миналото, по-рано сж се срещали често въ Бенгалия. Нашиятъ поетъ, обаче, се отклонява отъ обикновенитѣ сказания. Скжперницитѣ сж прибѣгвали къмъ тѣзи суевѣрия, за да запазятъ и за едно бждащо сжществуване своето съкровище. „Ако ме срещнешъ въ едно бждащо сжществуване,“ тѣй гласѣше обикновената формула, която се предаваше на жертвата, преди да стане „якъ,“ „ще ми предадешъ цѣлото имане. Запази го до тогава и не се мърдай.“ На младици, ние често пжти сме слушали истински истории за хора, които били забогатѣли внезапно, чрезъ среща съ подобни духовни пазители на имането имъ отъ предишно битие.

.....

СКЕЛЕТЪТЪ

Въ стаята, до която спѣхме обикновено ние децата, висѣше човѣшки скелетъ. Презъ нощта, вѣтърътъ, който влизаше презъ отворения прозорецъ, разклащаше коститѣ. Презъ деня пъкъ си играехме ние съ тѣхъ. Тогава взимахме уроци по остеология отъ единъ студентъ по медицина, понеже нашитѣ родители бѣха решили да ни посвѣтятъ въ всички науки. До колко той сполучи въ това, излишно е да го казваме на тѣзи, които ни познаватъ, а на другитѣ, нека остане по-добре загатка.

Много години сж изманили отъ тогава. Между това, скелетътъ е изчезналъ отъ стаята, а сжщо така и остеологията изъ мозъцитѣ ни, безъ да отави следа.

Напоследъкъ кжщата ни бѣ препълнена съ гости, и азъ трѣбваше да прекарамъ нощта въ онази стара стая. Но сънятъ не искаше да ме обхване срѣдъ тази необикновена обстановка, и докато се люшкахъ безпокоенъ отъ една страна на друга, часовникътъ на храма отсреща непрестанно биеше. Свѣтлината на нощната

лампа въ жгъла ставаше сѣ по-бледна, найсетне затрептя малко, блесна и угасна съвсемъ.

Напоследъкъ ние преживѣхме нѣколко загуби въ нашата фамилия, и затова много естествено бѣ, че изгасването на лампата ме наведи на мисли за смъртта. Въ великата арена на природата, мислѣхъ азъ, е почти едно и сжщо явление, когато изгасне една лампа и когато свѣтлината на човѣшкия животъ потъне въ вѣчния мракъ.

Въ главата ми скоро изпъкна спомена за скелета. И докато се опитвахъ да си представя, какъ е изглеждало тѣлото, което нѣкога го е обгръщало, стори ми се, като че ли нѣщо обикаляше около моя кровать и дращеше по стенитѣ. Азъ чувахъ ясно и дишането му. Изглежда, то търсѣше нѣщо, което не можеше да намѣри, и затова все по-бързо обикаляше изъ стаята. Бѣхъ сигуренъ, че всичко това е само въображение на моя безсъненъ, разтревоженъ мозъкъ и че това, което ми се струваше нѣкакви стѣпки, е въ сжщностъ чукането на моя пулсъ до слѣпитѣ очи. Но въпреки това се смразихъ. И, за да се отърся отъ халюцинацията, извикахъ гласно : „Кой тамъ ?“ Стѣпкитѣ сѣкашъ спрѣха до моя кровать и нѣкой отговори : „Азъ съмъ. Дойдохъ, за да намѣря скелета си.“

Би било смѣшно да се страхувамъ отъ една рожба на моето въображение, затова казахъ

(и дръпнах покривката по-нагоре) съ привидно спокойствие: „Гледай ти работа въ този кжсенъ нощенъ часъ! А какво собствено ще предприемете съ вашия скелетъ?

Отговорътъ идѣше сѣкашъ отъ къмъ завесата: „Гледай ти въпросъ! Въ скелета се намиратъ коститѣ, които обгрѣщаха сърцето ми; моминската прелестъ на моитѣ двадесетъ и петъ години го покриваше. Какъ да нѣмамъ желание да го видя още еднажъ?“

„Разбира се,“ казахъ азъ, „това е твърде оправдателно желание. Продължавайте да търсите, но позволете ми да се опитамъ да заспя.“

Гласътъ отвърна: „Но мене ми се струва, че вие сте самотенъ. Е добре, азъ ще седна малко при васъ и ще си поприказваме. Преди години много обичахъ да се събирамъ съ хора и да беседвамъ. Но презъ последнитѣ тридесетъ и петъ години, азъ съмъ стенала само заедно съ вѣтъра по мѣстата, гдето изгарятъ мъртвитѣ. Колко бихъ желала да побеседвамъ съ единъ човѣкъ, както въ миналото.“

Почувствувахъ, какъ нѣкой се настани близо до завесата, Примирихъ се съ положението си и отговорихъ съ всичката сърдечность, съ която разполагахъ: „Да, колко хубаво. Нека поприказваме за нѣщо весело“.

„Най-веселото нѣщо, което познавамъ, това

е историята на моя собственъ животъ. Нея ще ви разкажа“.

Часовникътъ на храма удари два пжти.

„Когато бѣхъ въ страната на живитѣ и при това млада, азъ се страхувахъ отъ едно нѣщо като отъ самата смъртъ и това бѣ моя съпругъ. Туй, което чувствувахъ, може да се сравни съ усещанията на една риба, хваната на въдицата. Защото ми се струваше, че единъ чужденецъ ме е извлекалъ съ най-острата въдица изъ тихия рожденъ домъ на моето детинство — и азъ не можахъ да се отскубна. Съпругътъ ми умрѣ два месеца следъ сватбата, и моитѣ роднини и приятели го оплакаха съ чувство, както му е реда. А бащата на моя съпругъ, следъ като се визира дълго въ лицето ми, каза на жена си: „Не виждашъ ли, че тя има „лошия погледъ“. — Слушатъ ли? Надѣвамъ се, че историята ми е занимае текна?“

„Много даже“, казахъ азъ. „Началото ѝ е действително твърде весело“.

„Добре, да продължа тогава. Азъ бѣхъ много доволна, когато се завърнахъ отново въ бащиния си домъ. Хората се опитваха да не ми напомнятъ за това, но азъ знаехъ много добр , че съмъ надарена отъ природата съ редка, блестяща красота. Какъ мислите вие?“

„Не се съмнявамъ въ това“, прошепнахъ

азъ. „Но имайте все пакъ предъ видъ, че никога не съмъ ви виждалъ“.

„Какво? вие не сте ме виждали? Какъ? Ами моя скелетъ! Хахаха! Е добре, азъ се шегувамъ само. Какъ бихъ могла въобще да ви убедя въ това, че онѣзи две черни дупки сж крили нѣкога въ дълбочинитѣ си най блестящиѣ и мили очи на свѣта. И че тѣзи злоещо разкривени челюсти, които вие сте виждали, не могатъ да ви дадатъ нито поменъ отъ представа за усмивката, която окръжаваше онѣзи рубинено-червени устни. Неволно се усмихамъ сега, когато се мжча да ви дамъ нѣкаква представа за привлекателността и прелестъта, които въ младежкия си блѣсъкъ обвиваха въ меки, великолепно закржглени линии онѣзи сухи, стари кости. Но сжщевременно ме хваща гнѣвъ. И най-виднитѣ лѣкари на моето време небиха могли да помислятъ, че коститѣ ми нѣкога ще служатъ за уроци по остеология. Знаети ли вие, че единъ младъ лѣкаръ, когото познавахъ, веднажъ ме сравни съ златното чампаково цвѣте? Той казваше, че цѣлия останалъ свѣтъ е само съсжда, който огражда цвѣтетото на моята красота. Нѣкой помислювалъ ли е предъ скелета за чампаковото цвѣте?“

„Когато вървѣхъ, азъ имахъ чувството, че както диаманта блѣска на вси страни, тѣй и моитѣ движечия разпрѣсватъ наоколо вълни

отъ красота. Бихъ могла съ часове да гледамъ ржцетъ си — ржце, които като нищо биха смирили и най-необуздания мъжъ.

„Но онзи мъртавъ, вкамененъ скелетъ е създалъ грѣшна представа за менъ, докато азъ бѣхъ неспособна да отблъсна безсрамната лжжа. Затова отъ всички хора васъ мразя най-много! Бихъ желала, посредствомъ едно съновидение на моята предишна, пълна съ жизненостъ красота, да изгоня завинаги всѣки сънъ отъ очитѣ ви и, заедно съ него, цѣлия остеологически багажъ, който се е загнездилъ въ вашия мозъкъ.

„Бихъ могълъ да се закълна въ тѣлото ви, ако го имахте“, извикахъ азъ, „че нѣма нито следа отъ остеология въ главата ми, и единственото нѣщо, което я изпълва сега, това е блестящия образъ на вашата съвършена красота, който свѣти върху черния фонъ на нощта. Това е всичко, което мога да кажа“.

„Азъ нѣмахъ другарки“, продължи гласътъ. „Единствениятъ ми братъ бѣ решилъ да не се жени. Бѣхъ сама въ женското отдѣление. Разхождахъ се самотна въ градината, сѣдахъ подъ сѣнката на дърветата, за да мечтая, че цѣлия свѣтъ е влюбенъ въ менъ; че безсѣнитѣ звезди пиятъ съ жадни погледи моята красота, че вѣтърътъ стене отъ копнежъ, когато подъ нѣкакъвъ предлогъ развѣва моитѣ дрехи, и че поляната, на която почиваха краката ми, ако би

имала иѣкакво съзнание, веднага би го загубила при моето докосване. Азъ сънувахъ, че всички младежи отъ цѣлия свѣтъ лежатъ като тревишитѣ предъ нозетѣ ми; и моето сърдце се изпълваше съ необяснима тѣга.

„Когато приятелѣтъ на моя братъ, Шекаръ, привърши своитѣ медицински занятия, той стана нашъ домашенъ лѣкаръ. Колко пѣти го бѣхъ виждала презъ една малка цепнатина на завесата. Братъ ми бѣ страненъ човѣкъ и не искаше да гледа на свѣта съ отворени очи. Струваше му се много пѣстъръ и хаотиченъ. Съ течение на времето, той съвсемъ се откъсна отъ него, докато се сви самотенъ въ единъ тъменъ жгълъ. Шекаръ бѣ единствения му приятелъ и единствения младъ мжжъ, когото виждахъ. И ето, когато трѣгнахъ вечеръ да се разхождамъ изъ градината, цѣлата армия отъ въображаеми почитатели, които лежахъ предъ краката ми, се прѣвръщаше въ Шекароци. — Слушате ли? За какво мислите?“

Азъ отвърнахъ съ въздишка: „Бихъ желалъ да бѣда именно Шекаръ.“

„Почакайте малко: изслушайте най-напредъ историята до край. Единъ день, презъ дѣждоветѣ, ме втресе. Лѣкарѣтъ дойде, за да ме прегледа. Това бѣ нашата първа среща. Азъ седѣхъ срещу прозореца, тѣй че розовия отблѣсъкъ на вечерното небе сигурно падаше

върху моето бледно лице. Когато докторът влѣзе и ме съзрѣ, азъ си представихъ, че съмъ на неговото мѣсто и погледнахъ себе си. Въ великолепната вечерна свѣтлинз, азъ видѣхъ нѣжното бледно лице да лежи като нѣкакво вѣхнещо цвѣте връзъ мекитѣ, бѣли възглавници, а кждрицитѣ свободно заобикалѣха челото и срамежливо спуснатитѣ клепки придаваха безкрайно мило изражение на цѣлото лице.

Докторътъ нѣкакъ тихо и нерешително попита братъ ми: „Да провѣря ли пулса ѝ?“

„Азъ извадихъ изъ подъ покривката умерената си, красиво закржглена ржчичка. „Ахъ,“ помислихъ си, като я погледнахъ, „да бихъ могла да си турна поне една самфирена гривна*)!“

Никога не бихъ повѣрвала, че докторитѣ сж толкова несржчни при преглеждане пулса на пациента. Неговитѣ прѣсти треперѣха, когато хвана ржката ми. Той изследваше моята треска, а азъ сърдечнитѣ му удари. — Не вѣрвате ли?“

„Защо не, вѣрвамъ ви напълно,“ казахъ азъ, „сърдечнитѣ удари на човѣка го издаватъ.“

„Следъ като се разболѣвахъ и оздравѣвахъ на нѣколко пжти, забелязахъ, че числото на поклонитѣ, за които мечтаехъ всѣка вечеръ въ градината, се бѣха стопили и преоб-

---

*) Вдовици не бива да носятъ никакви украшения споредъ индийскитѣ обичаи.

разили въ единъ. Накрай, моя малъкъ свѣтъ се състоеше само отъ единъ лѣкаръ и единъ боленъ.

„Въ такива вечери тайно се обличахъ съ най-хубавитѣ си дрехи, вплитахъ въ коситѣ си венецъ отъ бѣлъ яминъ и, съ едно малко огледало въ ржка, се отправяхъ къмъ моето любимо мѣсто подъ дърветата.

„Вие сигурно мислите, че на човѣкъ най-сетне ще омръзне да се чуди на собствената си хубость? Ахъ не! Азъ съвсемъ не се гледахъ съ моитѣ собствени очи. Тогава азъ бѣхъ нѣкакво двойно сжщество. Наблюдавахъ се, каточели бѣхъ доктора; съзерцавахъ се, омайвахъ се отъ себе си, влюбвахъ се до полуда. Но въпрѣки всичкитѣ милувки, съ които се обсипвахъ, въ сърцето ми все пакъ се луташе нѣкаква тжга, като безпокойния вѣтъръ на нощта.

„Въ всѣки случай по това време не бѣхъ вече сама. Когато вървѣхъ, азъ наблюдавахъ съ спуснати клепки играта на моитѣ нѣжни малки прѣстчета по земята и се запитвахъ, какво би казалъ доктора, ако би видѣлъ това. На пладня, когато въздухътъ бѣ напоенъ съ слънчевъ зной и нищо не се чуваше, освенъ нѣкой далеченъ викъ; когато вѣнъ, покрай градинската стена, минаваше продавача съ своята вѣчна пѣсень: „Купете си прѣстени, кристални прѣстени“! тогава азъ постилахъ едно бѣлоснежнo платно върху поляната и лѣгахъ на него, съ подпрѣ-

на на едната си ржка глава. Другата ржка лежеше съ изискана небрежност леко върху меката покривка и тогава си представлявахъ, че ако нѣкой ме съзре въ тази чудесна поза, той ще обхване ржката ми съ жаръ и ще целуне розовата повърхность и следъ това полека ще се отдалечи нататъкъ.—Какво бихте казали ако прекратя тукъ разказа? Какъ? Ще Ви хареса ли?“

„Краятъ не би билъ съвсемъ лошъ,“ отвърнахъ азъ замисленъ. „Разказътъ нѣма да бжде завършенъ, но азъ спокойно бихъ могълъ да изпълня остатъка отъ нощъта съ това, да го закржгля“.

„По този начинъ, обаче, историята ще стане сериозна. Кжде е веселото? И кжде е скелета съ разкривената пасть?“

„Затова оставете ме да продължа. Докторътъ, щомъ се сдобилъ съ малко клиента, нае стая въ нашата кжща. По това време азъ често го запитвахъ на смѣхъ за разни лѣкарства и отрови, и колко е нужно отъ тази или онази, за да умъртви единъ човѣкъ. Този предметъ го интересуваше и той ставаше разговорливъ. Такива разговори ме приобщиха съ мисълта за смъртъта и тѣй, любовта и смъртъта бѣха единственитѣ нѣща, които изпълваха моя малъкъ свѣтъ. — Моята история отива къмъ своя край. Не е останало много отъ нея.“

„А и отъ нощъта сжщо“, прошепнахъ азъ.

„Следъ известно време забелязахъ, че доктора е странно разсѣянъ и струваше ми се, каточели той искаше да скрие нѣщо отъ менъ, отъ което се срамуваше. Единъ день той се яви по-добре облеченъ отъ преди и помоли братъ ми да му заеме колата за вечеръта.

„Неможахъ повече да сдържа любопитството си и отидохъ горе при брата, за да се науча, какво има предъ видъ доктора. Следъ като поприказвахъ отначало за други нѣща, азъ го попитахъ най-сетне: „Впрочемъ, бате, кжде смѣта да отиде тази вечеръ доктора съ твоята кола?“

„Къмъ смъртъта“, отговори братъ ми отсѣчено.

„Ахъ, но кажи ми“, настоявахъ азъ. „Кжде смѣта да отиде въ действителность?“

„Той смѣта да се жени“, бѣ по-ясния отъветъ.

„Ахъ, наистина ли!“ Казахъ азъ и се за-смѣхъ високо и продължително.

„Постепено узнахъ, че годеницата му е една богата девойка, която ще донесе голѣма зестра на доктора. Но защо ме обиждаше той, като ми премълчаваше всичко това? Молила ли съмъ го нѣкога, да не се жени, защото това ще съкруши сърдцето ми? Човѣкъ не трѣбва да се довѣрява на мъжетъ. Азъ познавахъ само единъ мъжъ презъ живота си и ето че направихъ това откритие.

„Когато докторът си привърши работата и тръгна да си ходи, азъ му казахъ шеговито: „Е, докторе, вие имате намерение да се жените тази вечеръ?“

„Моята веселостъ го смути и обиди даже.

„Но защо,“ продължихъ азъ, „нѣмаме илюминация и погрижихте ли се за музика?“

„Той отвърна съ въздишка: „Вие мислите че женитбата е нѣкакво весело приключение?“

„Азъ отново се засмѣхъ. „Не, не“, казахъ, „това не може така. Где се е чуло и видѣло сватба безъ музика и свѣтлина?“

„И настоявахъ на братъ ми дотогава, докато той се съгласи да поръча всичко необходимо за една весела сватба.

„Презъ цѣлото време чуруликахъ весело за годеницата, за предстоящото празненство и какво щѣхъ да правя, щомъ годеницата пристигне въ кжщи. „А после, докторе,“ попитахъ, „ще продължавате ли да преглеждате пулса на хората?“ Хахаха! Въпрѣки че не може да се види какво става въ душата на човѣка, особено въ тази на единъ мжжъ, ала азъ бихъ се заклела, че моитѣ думи пронизваха като кинжали сърдцето на доктора.

„Сватбата трѣбваше да се извърши тази вечеръ. Докторътъ и братъ ми, преди да тръгнатъ, щѣха да изпиятъ, както обикновено,

по една чаша вино на терасата. Месецът току-що бѣ изгрѣлъ.

„Азъ се приближихъ засмѣна до тѣхъ и казахъ: „Да не сте забравили сватбата си, докторе? Време е да тръгвате“.

„Тукъ трѣбва да съобща една малка подробностъ. Азъ бѣхъ слѣ-ла долу въ аптеката и бѣхъ взела отъ тамъ единъ прахъ, който незабелязано изсипахъ въ чашата на доктора.

„Докторътъ изпи чашата си на единъ дѣхъ и каза следъ това съ задушенъ отъ вълнение гласъ и съ единъ погледъ, който ми разкъса душата: „Сега трѣбва да тръгвамъ“.

„Музиката започна да свири. Азъ отидохъ въ стаята си и облекохъ сватбенитѣ си дрехи отъ коприна и злато. Извадихъ всички скъпоценности и украшения и ги сложихъ на себе си; сетне изписахъ червения знакъ на моето женско достойнство въ пжтеката на коситѣ. Следъ това пригответихъ легловището си подъ дървото въ градината.

„Бѣ чудна нощъ. Тихиятъ вѣтрець отвѣваше съ цѣлувки умората на свѣта. Ароматътъ на ясмина изпълваше градината съ омайна радостъ.

„Когато звучитѣ на музиката започнаха да затихватъ все повече и повече и свѣтлината на месеца да става все по-бледна, когато свѣтътъ съ своитѣ старинни представи за домъ и

роднини започна като сънъ да изчезва отъ моето съзнание, — тогава затворихъ очи и се усмигнахъ.

„Азъ вѣрвахъ, че щомъ хората дойдатъ и ме намѣрятъ, тази усмивка, съ която се преселвахъ въ моето вѣчно брачно ложе, ще продължава да играе около устнитѣ ми. Но уви, къде остана брачното ложе? Къде сж брачнитѣ дрехи отъ коприна и злато? Когато се пробудихъ отъ нѣкакъвъ звѣнтящъ шумъ, азъ видѣхъ три хлапета да учатъ остеология по скелета ми. Тамъ, гдето нѣкога въ моитѣ гърди се вълнуваха радости и скърби и чуднитѣ цвѣтове на младостъта се разлистваха единъ следъ другъ, сега нѣкакъвъ учителъ сочеше съ пръчка и броеше моитѣ кокалчета. И онази последна усмивка, която тѣй старателно научихъ, видѣли ли сте нѣкаква следа отъ нея?“

„Е, кажете ми сега, хареса ли ви историята?“

„Тя бѣ чудесна“, казахъ азъ.

Въ този моментъ нѣкъде пропѣ петель.

„Тукъ ли сте още?“ попитахъ. Никой не се обади. Презъ прозореца мъждукаше утринната заря.

СЪДЪРЖАНИЕ

Идеи и личност, отъ Д-ръ Ас. Златаровъ	5
1. Нощъ на сбждновението	11
2. Рѣчната стълба	24
3. Победа	33
4. Суба	45
5. Ратанъ	57
6. Маши	67
7. Судха	91
8. Пазителъ на наследството	101
9. Скелетътъ	118